

Liberalizáció a postai piacokon
Liberalization of the postal markets

Kézirat lezárva: 2014. május 16.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
1. Bevezetés.....	4
2. A liberalizáció és a hálózatos iparágak	3
3. Európai Unió posta szektora	5
3.1 Az EU belső piaca és a postai irányelvek.....	5
3.2 Postai szektor piacnyitásának a fejleményei	8
3.3 Liberalizáció az Európai Unióban	10
3.4 Piacnyitás az Európai Unióban	15
4. Piacnyitás a magyarországi postapiacon	19
4.1. Az új jogszabályi környezet	20
4.2 Postai piacszerkezet	22
4.3 Egyetemes szolgáltató	23
4.4 Finanszírozás	25
4.5 Árszabályozás.....	26
4.5 Árak alakulása	28
5. Postai szektor specifikus szabályozása.....	31
5.1 Nélkülözhetetlen eszközök	31
5.2 Nélkülözhetetlen eszközök szerepe a postai szektorban	34
5.3 A hálózati hozzáférés korlátozására irányuló versenytorzító magatartás	38
5.4 Belépési korlátok	38
5.5 Belépési korlátok a postai szektorban	39
6. Konklúzió.....	44
7. Hivatkozásjegyzék	47

1. BEVEZETÉS

A kommunikáció nagyon fontos az emberiség számára. Sokak szerint ez teremtette meg a lehetőséget, hogy az ember kiemelkedjen az állatvilágból. Az egymástól távol élő egyének számára valamilyen módszert kellett találni, hogy egymással kommunikálhassanak, így az írás kifejlődése után a postai üzenetek továbbítása felváltotta a szóbeli üzeneteket (*Kertész [2012]*). A posta mindennapi életünket behálózza, legtöbbször akkor döbbenünk rá, amikor valamilyen hivatalos levelünk érkezik. A postai üzenetek nélkülözhetetlenségét jól mutatja, hogy az évszázadok során az állam kiemelt jelentőséget tulajdonított a postának, a társadalomra való tekintettel. A posta alatt értjük a hírek (közlemények, levelek), személyek és tárgyak (csomagok) szállítására létesült intézményt, amelyhez ma már a modern technikának köszönhetően a küldemények és egyéb szolgáltatások széles palettája tartozik (*Hollós [1927]*).

Az Európai Uniónak az egyik kiemelt célja, hogy a hálózatos iparágak piacait liberalizálja, és megteremtse a szolgáltatók közötti versenyt. A postai piacokat a legfrissebben liberalizálódó piacok közé soroljuk, mivel a harmadik postai irányelv megteremtette a teljes piacnyitás lehetőségét, és megszüntette az egyes nemzeti postai szolgáltatókhoz tartozó fenntartott kört. A postai liberalizáció és a teljes piacnyitás is megvalósult 2013-ra az összes tagállamban. Az utóbbi évek kiemelt eseményének számító postapiaci liberalizáció aktualitása miatt választottam ezt a kutatási témát. A dolgozatban fontos feltenni a következő kérdéseket: Miért szükséges a liberalizáció a hálózatos iparágakban? Hogyan valósult meg a postai liberalizáció az Európai Unióban? Milyen hatással volt ez a magyarországi postai szolgáltatókra, az árakra, a jogszabályi környezetre és a piacszerkezetre? Milyen további szabályozási tevékenységek szükségesek? A dolgozat célja, hogy megvizsgálja azokat az országokat, amelyek a határidő előtt megnyitották postai piacukat és ebből következtetéseket vonjon le a magyarországi postapiacra vonatkozóan.

A dolgozatban először a hálózatos iparágak sajátosságait, tulajdonságait mutatom be. A korábban természetes monopólium által nyújtott szolgáltatások nem voltak megfelelően ösztönözve a hatékonyabb működésre, ezért napjainkban szükséges, hogy ezeket a szolgáltatásokat verseny alapon biztosítsuk. A liberalizáció megteremti a versenyt a privatizáción, a demonopolizáción és a dereguláción keresztül.

A hálózatos iparágak bemutatása után az Európai Uniónak a postai irányelveit tekintem át, melyek megteremtették a teljes piacnyitás lehetőségét a postai szektorban. Ehhez kapcsolódóan bemutatom a három legfontosabb fejleményt: a levélküldemények volumenének a csökkenését, a nemzeti postavállalatok piacnyítását és a digitális helyettesítést. A liberalizáció az Európai Unióban című fejezetben megvizsgálom Finnország, Svédország, az Egyesült Királyság, Németország, Hollandia és Észtország postai piacát, mivel ezen országok a harmadik postai irányelv létrejötte előtt teljesen megnyitották a piacukat. Ezek az országok mintául szolgálhatnak a később liberalizálódó tagállamok számára, köztük Magyarország számára is. Majd ennek a hat országnak a piacnyításának mértékét vizsgálom három kiemelt tényező alapján: az állami tulajdon, a piacszerkezet és a piacra lépés szerint.

Az Európai Unió posta piacnyítása után a magyarországi postai piacot vizsgálom. Legelőször bemutatom az új jogszabályi környezetet, mellyel Magyarország teljesítette a harmadik postai irányelvben foglaltakat. Majd ismertetem a piacszerkezetet, ahol látni fogjuk, hogy a verseny továbbra is az expressz szolgáltatások piacán a legintenzívebb. A fenntartott kör megszűnésével továbbra is szükség van egyetemes szolgáltatóra és annak finanszírozására, hogy a földrajzilag távol eső helyeket is kiszolgálják. Végezetül ebben a fejezetben tanulmányozom, hogy a piacnyitás milyen hatással volt az árakra.

Az utolsó fejezetben megvizsgálom a postai piacok szabályozásának azon elemeit, melyek a postai piacnyítás után is fennállnak. Legelőször a nélkülözhetetlen eszközöket ismertetem, mivel ez a fogalom máig nem kristályosodott ki teljesen. Az új szolgáltatók számára a hálózatos iparágakban a hálózati hozzáférés elengedhetetlen feltétele a verseny kialakulásának, így megosztásuk fontos lehet. Miután bemutattam két jogeseten keresztül a nélkülözhetetlen eszközök jelentőségét, betekintést nyújtok, hogy a postai piacokon a hálózat, mely részeit nevezhetjük nélkülözhetetlen eszköznek. Majd egy bepillantást engedek ezen eszközök hozzáféréseinek a korlátozásaira. Végezetül ebben a fejezetben bemutatom a belépési korlátokat a postai piacokon. Látni fogjuk, hogy a teljes piacnyitás megvalósult és a jogszabályi korlátokat lebontották, ennek ellenére még mindig találhatunk kulcsfontosságú belépési korlátokat.

2. A LIBERALIZÁCIÓ ÉS A HÁLÓZATOS IPARÁGAK

A liberalizálódás több évtizede tart a közszolgáltatások területén, azon belül is kiemelten a hálózatos iparágakra¹ irányul (távközlés, energia, közlekedés, posta, vízszolgáltatás). Ezekre az iparágakra jellemző volt, hogy egyetlen állami tulajdonban lévő, erősen szabályozott, monopolhelyzetű szolgáltató nyújtotta a szolgáltatásokat, mivel a piac csak egyetlen vállalatot volt képes eltartani. Ezeket a szolgáltatókat nevezzük természetes monopóliumnak (Tóth [2008]). A természetes monopóliumnak a sajátossága, hogy a hálózat kiépítésének és/vagy fenntartásának a fix költségei olyan nagyok, hogy két vállalat már nem tudná gazdaságosan ellátni. További jellemzője még, hogy piacelhagyásakor elsüllyedt, vissza nem térülő költségei vannak, miközben állandó költségei alacsonyak, és a növekvő kibocsátás mellett az átlag költsége csökken a méretgazdaságosság miatt (Kiss-Badics-Nagy [2011]).

A hálózatos iparágak egyik legfontosabb ismertetőjegye a méretgazdaságosság, amelynek két típusát ismerjük: a belső és a külső gazdaságosságot. Itt fontos megkülönböztetnünk, hogy míg a belső gazdaságosság a méretgazdaságosságot jelenti, ami a természetes monopólium kialakulásának hátterében áll, addig a külső gazdaságosság (externália) a fogyasztásból származik. A belső gazdaságosságnál valamely termékből többet vagy többfélét olcsóbban, azaz költségmegtakarításokkal termelnek, így érvényesül a méret- és választékgazdaságosság. A külső gazdaságosságnál minél többen fogyasztanak az adott termékből, annál hasznosabbá válik a további fogyasztók számára. Ilyen például a telefonszolgáltatás: minél többen használják az adott hálózatot, annál értékesebb lesz az előfizetők számára (Kiss F.[2010]). A hálózat tulajdonosának az érdekében áll az externáliák internalizálása, mivel ez jóléti hatást fejt ki, és keresletet növelő hatása van a hálózat hozzáférésehez. Az internalizálás után, vagyis miután az extern hatásokat belsővé tették, a hálózati externáliákat hálózati hatásoknak nevezzük (Kovács [2011]).

A korábbi felfogás szerint a hálózatos iparágak, mint az energiaszolgáltatás, a közlekedés, a vízgazdálkodás és a posta olyan, a nemzetgazdaságot behálózó stratégiai szerepkörű szervezetek, melyek társadalmi és szociális feladatokat láttak el. A társadalmi funkció betöltése miatt kizárólagos jogokat kaptak, így megtarthatták a monopolisztikus szerepüket. Ebben az állapotban a szolgáltatás minőségének és termelékenységének a

¹A hálózatos iparág alatt azokat az iparágakat értjük, ahol „pozitív hálózati hatások lépnek fel, azaz a piac akár termelői, akár fogyasztói oldalán növekvő hozadék jelentkezik” és az iparág hálózati struktúráként modellezhető, vagyis az iparág pontokból és összeköttetésekből áll (Kovács [2011] 51. o.).

javulására nem voltak ösztönözve. A piacnyitás során ezek a szabályozási keretek újragondolásra kényszerültek. Társadalmi és gazdasági szempontból is új szabályozási rendszert kellett bevezetni, amit ösztönző jellegű szabályozási rendszernek nevezünk (Valentiny [2008]).

Manapság ezeket az iparágakat jellemzi a szabályozás és a monopolpozíció csökkenése, a szolgáltatók számának növekedése, a piacszerkezet átalakulása, a fogyasztók választási lehetőségének megszorodása és sok esetben a pozitív jóléti hatások. A liberalizáció megteremti a piacra lépést és a versenyt, így megszűnik a monopóliumból fakadó korábbi hatékonyság-vesztés, továbbá a tranzakciós költségek is csökkenhetnek. A csökkenő szabályozást, melyet deregulációnak is nevezhetünk, gyakran újraszabályozás vagy re-reguláció kíséri, ha a piaci folyamatok alakulása megköveteli (Valentiny [2009]). Ahogy felismerték a korábbi hatékonyság-veszteségeket, egyre inkább jellemző lett, hogy a hagyományos monopolhelyzetű közszolgáltatásokat verseny alapon kell biztosítani, hogy ezeknek a hatékonysági előnyét kihasználják. A versenynek a feltételei, hogy magántulajdon, potenciális versenytárs és kötöttségektől mentes gazdasági környezet legyen. A versenyhelyzet kialakítása során a legfontosabb a privatizáció, a demonopolizáció és a dereguláció, melyeket együtt nevezhetünk liberalizációnak (Mozsár [2002] 1-2. o.).

„A liberalizáció általános értelemben a versenygazdaság viszonyainak visszaállítást jelenti olyan ágazati területeken, ahol az állam szervezés túlságosan kiterjedté vált” (Horváth [2005] 92. o.). A liberalizációt ez alapján úgyis értelmezhetjük, hogy piacosítást jelent, még pedig oly módon, hogy a közösen biztosítandó funkciók ellátása egy még elfogadható szinten biztosított legyen. A liberalizáció területei lehetnek a közüzemek, a közutak, vasúthálózat fenntartása, közúti tömegközlekedés, egyes stratégiai termelési vagy közszolgáltatási területek. Mi a közszolgáltatási területeken belül a postai szolgáltatásokkal foglalkozunk. Ezen a területen, azaz elvárás született meg, hogy piaci viszonyokat visszaállítsák, ugyanakkor a közös gazdasági érdekű szolgáltatások nyújtása biztosított legyen. A liberalizációs folyamatnak két típusát különböztethetjük meg. A kommunális szolgáltatások és a hálózatos szolgáltatások liberalizációját, amiből az utóbbival foglalkozunk. A hálózatos szolgáltatásoknál akkor tudunk versenyt teremteni, ha a hálózathoz való hozzáférés biztosított a versenytársak számára is, különben a szolgáltatások nyújtása a természetes monopólium alapján lesz biztosítva, ami nem

hatékony a társadalom számára. A liberalizációnak a főbb szempontjai a piaci környezet kialakítása, a valóságos szereplők, szolgáltatók közötti verseny létrehozása, a valódi piaci versenyhelyzet megteremtése, a megfelelő szabályozási környezet és az intézményrendszer kiépítése (Horváth [2005]).

Az utóbbi két évtizedben, az Európai Unióban több kezdeményezés is indult, hogy megnyissa a hálózatos iparágainak a piacait az új belépőkkel szemben, hogy ezzel ösztönözzék a versenyt és növeljék a hatékonyságot. A piacnyitás növeli a termelékenységet, csökkenti az árakat és tovagyűrűző jóléti hatással van a gazdaság többi részére is, mint a foglalkoztatásra és a fogyasztásra (Claus [2005]).

3. EURÓPAI UNIÓ POSTA SEKTORA

3.1 Az EU belső piaca és a postai irányelvek

Az Európai Uniónak az egyik legfontosabb célja az egységes belső piac létrehozása, ezért a postai szektorban is erre törekszik, hogy egy belső határokon nélküli piacot alakítson ki, amelyben biztosított az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása. Továbbá célja az, hogy megfelelő szabályozás révén hatékony, megbízható és jó minőségű szolgáltatáshoz jusson az Európai Unió minden állampolgára. Ezek alapján az Európai Unió elkötelezte magát a postapiac fokozatos liberalizálása, és a postai piacok megnyitása mellett, mivel a postai szolgáltatások rendkívül fontos részét képezik a Közösség gazdaságának (Mandelik [2012]). A fontosságát jól mutatja, hogy hozzávetőlegesen a postai szektor évente 1 százalékát (70,2 milliárd euró 2009-ben) adja az EU GDP-jének és hozzávetőlegesen 1,7 millió fő dolgozik ebben a szektorban (Jüri-Raigo [2012]). A Közösségen belül a postai szektor fejlettsége és a szolgáltatások minősége nagymértékű különbségeket mutat, melyek akadályozzák az Unió belső kohéziójának fejlődését, így a postai piacokon is szükséges megteremteni az egységes belső piacot. Az Európai Unió céljának tekinti továbbá a postai szektorban az egyetemes postai szolgáltatások meghatározását, a fenntartott szolgáltatási kör² közös felső határának kijelölését, a fokozatos és ellenőrzött piacnyitást, a postai szolgáltatásoknak a minőségfejlesztését, a költségalapú árképzés elveinek kidolgozását, az egyetemes szolgáltatás finanszírozását és a tisztességes versenyfeltételek biztosítását (Szebeny-Varga-Sümegei [2007]). Ezeket a

²A postai piacok egyik sajátossága, hogy az egyetemes szolgáltatáson belül meghatároznak úgynevezett fenntartott kört. Ezeket a szolgáltatásokat kizárólag az egyetemes szolgáltatónak áll jogában nyújtani, így megteremteneik számára egy monopolhelyzetet (Kiss [2008a]).

célokat az EU a postai irányelveken keresztül hajtotta végre a tagállamokban. Az irányelvek létrehozásakor az EU a szabályozási szemléletét két fontos vezérelv köré építi fel. Az első az egyetemes szolgáltatás elve, ami szerint minden uniós felhasználó számára földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül, megfizethető áron és meghatározott minőségben biztosítani kell a postai szolgáltatások meghatározott minimumához való hozzáférést. A második vezérelv pedig a piacnyitás, ami a verseny megteremtésével ösztönzi a hatékonyabb működésre az egyes nemzeti postai szolgáltatókat és fokozatosan megszünteti kizárólagos jogaikat (Kiss K. [2008a]).

Az Európai Unióban a postai liberalizáció legelső időpontja 1992-re tehető, amikor is az EU kiadta a Zöld könyvet³ a postai szolgáltatások egységes piacának megteremtéséről. A Zöld könyv rendkívül nagy hatást gyakorolt a postai szolgáltatások nyújtására és a postai ágazatra. Ezután az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa elfogadott három postai irányelvet (1997, 2002, 2008), amelyeknek az értelmében 2012. december 31-ig meg kellett valósulnia az unió minden tagállamában a teljes postai liberalizációnak (Mátyási [2012]). A postai irányelvek alkalmazása a szolgáltatási színvonal javulásához vezetett, és biztosítottá tette minden ügyfél számára az elérhető egyetemes szolgáltatások nyújtását (*A Bizottság jelentése...*[2008]). Az irányelvek célja volt, hogy a tagállamok közötti jogharmonizáció kiépüljön és a jogszabályi korlátokat lebontsák a teljes piacnyitás érdekében.

Az *első postai irányelv* (97/67/EK) a postai szolgáltatási piac fokozatos liberalizációját indította el, továbbá megállapította a közös szabályokat a belső piac fejlesztésére. Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 1997-ban hozta létre az első irányelvet, mely 1998 januárjában lépett hatályba, és a tagállamoknak egy év állt rendelkezésükre a jogharmonizációhoz. Az irányelv meghatározta az egyetemes postai szolgáltatáskörét, ami maximum 2 kilogramm súlyú postai küldemények és maximum 10 kilogramm súlyú postai csomagok gyűjtése, osztályozása, szállítása és kézbesítése, valamint az ajánlott és biztosított küldeményekkel kapcsolatos szolgáltatások nyújtása az alapján, hogy ez mindenki számára elérhető és megfizethető legyen, a minimálisan előírt minőségben, minden földrajzi területen (Szebeny-Varga-Sümegei [2007]). Továbbá az egyetemes szolgáltatónak kötelessége, hogy biztosítsa minden munkanapon és hetente legalább öt napon az egyszeri levélszekrény-ürítést és egyszeri házhöz kézbesítést. Az

³ COM/91/476

irányelv meghatározta még a fenntartott szolgáltatások körét, ami az egyetemes szolgáltatónak a monopoljogát jelöli ki. Ez a terület a 350 gramm alatti belföldi levelek, címzett reklámküldemények és a nemzetközi levélküldemények felvétele, feldolgozása, továbbítása, kézbesítése, ha a szolgáltatás díja alacsonyabb, mint a leggyorsabb szabványkategória első súlyfokozatába tartozó küldemény díjának ötszöröse. Ezen kívül az irányelv előírta az árképzési elveket (az árszabályozást), a költségek elkülönített nyilvántartásának számviteli elveit, minőségi normák harmonizációját, és a független nemzeti szabályozó hatóságok létrehozását (Urbán [2009]).

A második postai irányelvet (2002/39/EK) Európai Parlament és a Tanács 2002-ben fogadta el, és még ebben az évben a tagállamoknak meg kellett valósítaniuk a jogharmonizációt. Az irányelv folytatta a megkezdett liberalizációt, szűkítette a fenntartott szolgáltatások körét, és további lépéseket tett a piacnyitás felé (Szebeny-Varga-Sümegei [2007]). A fenntartott szolgáltatások körét két szakaszban kívánta csökkenteni. Az első szakasz 2003 januárjától kezdődött, és a fenntartott kört a 100 grammnál kisebb súlyú, és az alaptarifa háromszorosánál nem drágább levélpostai küldeményekben határozta meg (Urbán [2009]). A fenntartott körbe sorolhatjuk továbbá a kifelé irányuló nemzetközi levélpostai küldeményeket és a címzett reklámküldeményeket, de ezeket csak lehetőségként jelöli meg, hogy az egyes tagországok ezekre a küldeményekre is kiterjeszthessék a fenntartott kört, ha az egyetemes szolgáltatások biztosítása ezt indokoltá teszi. A második szakasz 2006 januárjától kezdődött és a fenntartott kört az 50 grammnál kisebb súlyú, és az alaptarifa két és félszeresénél nem drágább levélpostai küldeményekben határozta meg. A fenntartott kör a teljes piacnyitás javasolt céldátumának megszüntetésére 2009. január 1-jét jelölte meg (Kiss K. [2008b]).

A legutóbbi, a harmadik postai irányelv (2008/6/EK), melyet 2008 februárjában fogadtak el, az utolsó akadályt is lebontotta, mely az 50 gramm alatti súlykategóriába tartozó levélküldemények piacát védő jogszabályi belépési korlátot jelentette. Ezzel megteremtődött a teljes piacnyitás lehetősége a postai szektorban (Kiss K. [2013]). A harmadik irányelv legfontosabb célkitűzései közé tartozik az egyetemes szolgáltatási kötelezettség biztosítása,⁴ mindenki számára elérhető és megfizethető díjak, a fenntartott szolgáltatások körének megszüntetése, az egyetemes szolgáltató kijelölése, az egyetemes szolgáltató hálózatához való hozzáférés, a nemzeti szabályzóhatóság szerepének erősítése

⁴A hét 5 munkanapján, napi 1 postaláda ürítés és napi 1 kézbesítés az ország egész területén.

és az egyetemes szolgáltatások finanszírozása (Berta [2011]). A tagállamok 2011. január elsejéig kaptak haladékot, hogy beültessék a jogrendjükbe a harmadik postai irányelvet. A tagállamok kétharmada még a határidő lejárta előtt beépítette az irányelvet a saját nemzeti jogrendszerébe. Viszont tizenegyen,⁵ az újonnan csatlakozottak két év haladékot kaptak, aminek a határideje 2013. január elseje volt. 2013. május elsejéig a tizenegy tagállamból a többség eleget tett a harmadik postai irányelvnek és beültette a saját nemzeti jogrendszerébe, kivéve Romániát és Ciprust. Horvátország 2013. július 1-jén csatlakozott, de még ezelőtt implementálta a harmadik postai irányelvet (*Dieke és szerzőtársai* [2013]). Az újonnan csatlakozott tagállamok esetében előkészítés nélkül súlyos piaci zavarok és társadalmi elégedetlenségek léptek volna fel a teljes piacnyitáskor, ezért kaptak haladékot a felkészülésre (*Kertész* [2012]). Az irányelvek alapján megállapíthatjuk, hogy a liberalizációs folyamatnak a postai szektorban három fő célja van (*Antitrust* [2012]):

- Biztosítsák az egyenlő versenyfeltételeket a postai szolgáltatók számára,
- A verseny ösztönzése a postai szolgáltatók között,
- Valamint biztosítani a magas színvonalú postai szolgáltatásokat megfizethető áron.

A liberalizációnak az eredménye, hogy a postai szolgáltatók modernizálták és hatékonyabbá tették a tevékenységüket, a megjelenő alternatív szolgáltatókkal szemben (*Szigetvári* [2009]).

3.2 Postai szektor piacnyitásának a fejleményei

A postai piacok megnyitásának három fontos jellemzőjét, fejleményét kell kiemelnünk. Az egyik a levélküldemények volumencsökkenésének hosszú távú trendje. „A piacnyitás a levélküldemények piaci szegmensében egy zsugorodó piacon zajlik, vagyis egyre többen próbálnak osztozkodni az egyre kisebb tortán” (*Kiss K.*[2013] 323. o.). A levélküldemények forgalmi csökkenésének több oka is van. Ide sorolhatjuk a modern információ- és kommunikációtechnológia által létrehozott helyettesíthetőséget és a 2008-ban bekövetkezett pénzügyi és gazdasági válságot is. Az *Okholm és szerzőtársai* [2010]

⁵ Cseh Köztársaság, Ciprus, Görögország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Románia, Szlovákia, Lengyelország és Málta.

felmérése ⁶ alapján megállapíthatjuk, hogy a levélpiacnak minden szegmensében csökkenés történt. A 11 vizsgált országban átlagosan 5 százalékos mennyiségi csökkenést elemeztek. A legjobban érintett szegmens volt a hírlapterjesztés, a címzetlen küldemények és a címzett reklámküldemények piaci szegmense ahol, több mint 10 százalékos visszaesés volt. Ezek azok a szegmensek, ahol a legalacsonyabbak az árak. A befelé irányuló nemzetközi levélforgalom és a csomagküldemények forgalmi mennyisége 5 és 10 százalék közötti skálán csökkent a vizsgált országokban, miközben a hagyományos levélforgalom csak 2–4 százalékkal esett vissza. A legkisebb visszaesés expressz szegmensben volt, mivel az expressz küldeményeknek nincs létező digitális helyettesítője (Okholm és szerzőtársai [2010] 26. o.).

A másik jellemzője a piacnyitásnak pedig, hogy az inkumbens ⁷ nemzeti postavállalatok piaci részesedése továbbra is magasnak tekinthető. A teljes piacnyitás nem jelentette azt, hogy minden országban rögtön tényleges versenyhelyzet lett, mert számos elem (pl. a nemzeti szolgáltatóknak nyújtott forgalmiadó-kedvezmények és az egyéb piactorzító hatások, például a rejtett állami támogatások, az engedélyezési feltételek, a minimumbér-követelmények) továbbra is fennmaradt, ami megnehezíti a versenytársak piacra lépését, illetve a megfelelő üzleti modell kialakítását. A nemzeti postavállalatok magas piaci részesedése miatt, az új szolgáltatók nem tudnak piacra lépni, hanem a legjellemzőbb, hogy a nemzeti postaszolgáltatók elhagyják saját „felségterületüket” és más országokban is piacra lépnek (Szigetvári [2009]). Ezek a szolgáltatók leányvállalatokon keresztül tevékenykednek más országok piacain. Azonban van olyan megoldás is amikor, két nemzeti posta között stratégiai szövetség jön létre. Ilyenkor egymás infrastruktúráját használva, beruházások és kockázatok nélkül lépnek piacra (Bárányi – Simonné [2004]). Például a holland TNT postai szolgáltató már sok tagországban piacra lépett. Nagy-Britanniában 2007-ben már kilenc százalékos részesedést ért el a címzettlevél-szegmensben, Németországban pedig hét százalékos részesedést ért el a címzetlen küldeményeknél, de más, kisebb országokban piacvezető pozíciót is elért néhány szegmensben (Szigetvári [2009]).

A harmadik fejlemény a digitális helyettesítés vagy más néven e-helyettesítés (Kiss K. [2013]). Napjainkban a levélforgalom visszaesésének az egyik oka, hogy az emberek a

⁶Csak 11 ország szabályozó hatóságától kaptak adatokat: Bulgária, Csehország, Finnország, Görögország, Izland, Luxemburg, Magyarország, Németország, Portugália, Szlovákia és Szlovénia.

⁷Már piacon lévő vállalkozás (Boytha – Tóth [2010] 160.o.).

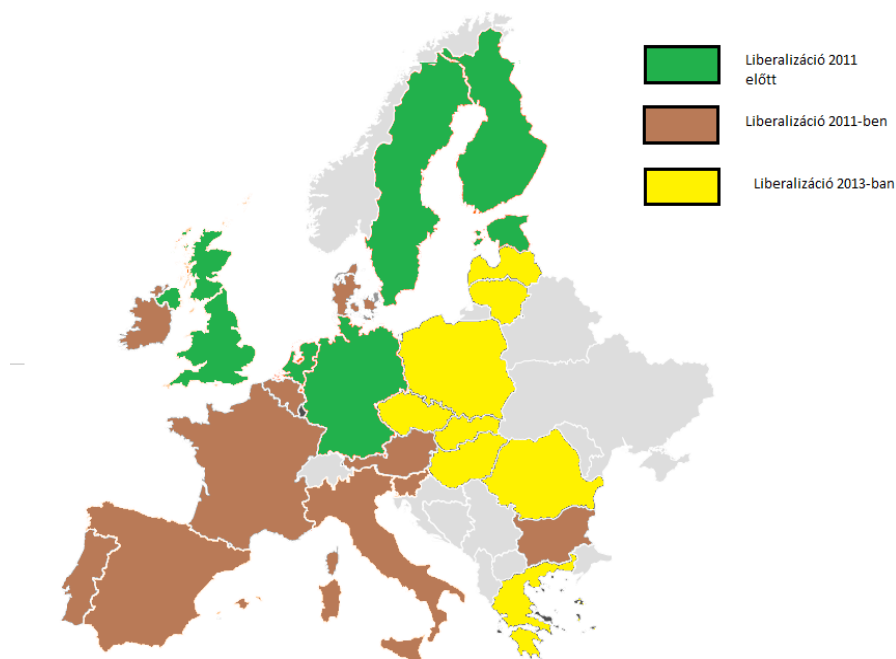
hagyományos levelezésüket, ügyintézésüket inkább digitálisan helyettesítik (e-mail, e-számlák, e-ügyintézés stb.). Láthatjuk, hogy a számlák, értesítők, közlemények, nyilatkozatok hagyományos postai úton való kézbesítése helyett azok e-mailen kerülnek továbbításra. Ha pedig a reklámküldemények és a hírlapterjesztés szegmensét vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a vállalatok az online média által olcsóbban és célzottabban érik el a potenciális fogyasztóikat. Ezek alapján két hatás figyelhető meg (*Pápai és szerzőtársai* [2012]): az ún. e-helyettesítés (e-substitution) és az e-teljesítés (e-fulfilment). Az e-helyettesítés, mint már írtam, a levélforgalom csökkenését eredményezi, viszont az e-teljesítés a csomagforgalom növekedéséhez járul hozzá. Az online megrendelések miatt a forgalomm növekedés leginkább az expressz és a futárszolgáltatások piacának szegmensét érinti. *Kertész Gábor* [2012] szerint a hagyományos postai küldemények a privátüzenet küldésben folyamatosan háttérbe szorulnak a modern kommunikációs formákhoz képest, viszont a hivatalos és a feladó által nagyobb jelentőségűnek tartott küldemények tekintetében még nem alakult ki a bizalom a modern kommunikációs csatornák megbízhatóságában.

Az inkubens nemzeti szolgáltatókat a hagyományos levélpiacon csökkenő trendje hátrányos helyzetbe hozta. Válaszul a liberalizációra és a digitális helyettesítésre a nemzeti szolgáltatók a költségek csökkentésébe, a szolgáltatásminőségének javításába, infrastruktúrájuk és kézbesítési hálózatuk modernizálásába, és az árak csökkentésébe kezdtek (*Pápai és szerzőtársai* [2012]). Ezek az új technológiák és szolgáltatások (például online csomagkezelés) kérdéseket támasztanak a szabályozással kapcsolatban. Vajon a postai piacok szabályozása képes lesz-e az elektronikus és digitáliskommunikációt követni?

3.3 Liberalizáció az Európai Unióban

Az Európai Unió tagállamait három csoportba lehet besorolni az 1. ábra alapján. Az első csoportba tartoznak azok a tagállamok, amelyek 2011 előtt teljesen megnyitották piacukat. Ezen országok közé tartozik Finnország (1991), Svédország (1993), az Egyesült Királyság (2006), Németország (2008), Hollandia (2009) és Észtország (2009).

1. ábra: Postai piacok liberalizációja az Európai Unióban



Forrás: Berta [2011]) (saját szerkesztés)

Finnország és *Svédország* volt az a két tagállam, ahol legelőször teljesen liberalizálták a postai piacot. A többi tagállam ezt a lépést csak évekkel később tudta megtenni. Finnországnak a postai piacát már 1991-re teljesen liberalizáltnak tekintjük (ITA [2009]). Az inkumbens szolgáltató neve Itella Corp., melyet 2012-ben bocsátottak tőzsdére. A verseny az expressz küldemények szegmensében a legintenzívebb. A legfőbb versenytársai az Itella-nak: a DHL, a Schenker, a TNT, az UPS és a Matkahuolto. Az egyik legnagyobb probléma, hogy a címzett levélküldemények szegmensének 1991-es liberalizációja óta megjelent egyetlen piaci versenyző is visszalépett. Ebből arra lehet következtetni, hogy egyetemes szolgáltatás nyújtására vonatkozó engedélyezési feltételek túlzottan szigorúak ahhoz, hogy tényleges verseny bontakozzon ki (Nick van der Lijn és társai [2008]). Ezt, a jelentős belépési korlátként működő szigorú engedélyezési rendszert 2011-ben megszüntették (PostNL [2012]). Fontos még kiemelni, hogy nincs forgalmi adómentessége az egyetemes postai szolgáltatónak (ITA [2009]).

A másik tagállam Svédország, ahol az egyetemes szolgáltató monopóliuma 1993-ban megszűnt, ezzel teljesen megnyitotta a postai piacát a versenytársak előtt. A svéd inkumbens szolgáltató a Postan Norden AB, 2009 óta a svéd állam és a dán állam közös tulajdonát képezi, és kijelölt egyetemes szolgáltató az egész ország területén. A Postan Norden AB egyetemes szolgáltatásainak terheit nem finanszírozza a hatóság, mivel nem

tartja azt szükségesnek. Ez azért lehet meglepő, mivel Svédország földrajzilag megkövetelné ezt. Az országban távoli és nehezen megközelíthető területek vannak, ahová postai küldemények eljuttatása veszteséges. A legfőbb versenytársa az inkumbens szolgáltatónak, a Bring CityMail, amely már 1991-ben belépett a tömeges küldemények területére, amit ekkor liberalizáltak. A Bring CityMail (piaci részesedése 11,7%) mellett 30-nál több versenyző van jelenleg a piacon (*Dieke és szerzőtársai* [2011]). A Bring CityMail a Norvég posta, a Posten Norge leányvállalata, amely a svéd háztartások felét eléri, de jelenléte a nagyvárosokra és a környékekre koncentrálódik főleg. A piaci részesedését megduplázta az elmúlt időszak alatt, de még most is veszteségesnek tekinthető a tevékenysége, ezért az anyavállalat támogatására szorul. Az árakról elmondható, hogy egy két lépcsős zónás árazási rendszert vezettek be, így az elsőbbségi, nem elsőbbségi levélküldemények és címzett reklámküldemények díjai alacsonyabbak a nagyvárosi régiókban (ahol a Posten Norden AB versenyez a Bring CityMaillel), mint a többi régióban (*Kiss K.* [2013]). Az elmúlt években az árak a fogyasztói árindexszel azonosan növekedtek, így stabilnak tekinthetők. Fontos még kiemelni, hogy az árak tartalmazzák a forgalmi adót (25 százalék), ami a verseny szempontjából fontosnak tekinthető (lásd belépési korlátok fejezet) (*Dieke és szerzőtársai* [2011]).

Az Egyesült Királyságban az egyetemes postai szolgáltató a Royal Mail, melynek monopoljoga volt az utóbbi 350 évben, és még most is domináns szerephez jut. A Postcomm, mint nemzeti szabályzóhatóság 2003-ban bevezette a versenyt és ezzel a lépéssel 2006. január elsejére sikerült véget vetnie a Royal Mail monopoljogának, hogy teljesen megnyitotta a postai piacot a versenytársak előtt. A teljes piacnyitás miatt erős verseny alakult ki, és a Royal Mail mellett több mint 20 konkurens postai szolgáltató lépett be a piacra (*House of Commons* [2005]). Az új szolgáltatók miatt az inkumbens szolgáltatónak lecsökkent a forgalma. A Royal Mail 2004-ben 84 millió postai küldeményt továbbított, 2013-ra ez lecsökkent 58 millióra. Emiatt az állam 2013-ban a Royal Mailt privatizálta és tőzsdére bocsátotta, hogy versenyképesebbé váljon, ami a korábbi években jelentős ellenállásba ütközött.⁸ Egyik legnagyobb problémát a forgalmi adó jelenti. A Royal Mail szolgáltatásai adómentességet élveznek, míg a versenytársak szolgáltatásai nem. Ez a jelentős árkülönbség belépési korlátként is funkcionálhat (*PostNL* [2012])

⁸ C. R. [2013]: Why is the Royal Mail being privatised?

<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/10/economist-explains-9>

Németországban a liberalizációs folyamat a 1980-as évek közepén kezdődött el, és már 1984-ben a német hatóságok megnyitották az expressz szolgáltatások piacát a versenytársak előtt. Az első legjelentősebb lépés 1998-ban történt, amikor is Németország implementálta a nemzeti jogrendszerébe az első postai irányelvet, és elkezdte felszámolni a posta monopóliumát a levélküldemények piacán. Majd 2000-ben a német egyetemes szolgáltató, a Deutsche Post tőzsdére lépett. A liberalizáció folytatásaként 2003-ban a 100 grammnál kisebb súlyú küldemények kivételével megnyílt a verseny, majd 2006-ban a fenntartott kör tovább csökkent a második postai irányelv miatt. Németország 2008-ban teljesen megnyitotta a postai piacát a verseny előtt és ekkor már mintegy 850 postai szolgáltató volt a piacon. A Deutsche Post legjelentősebb riválisa a holland TNT Post lett. A postai piacok részesedésének a jelentős része hét szolgáltató között oszlik meg jelenleg: DP AG, UPS, DPD, GLS, Hermes, Trans-o-flex, TNT Post (*Torsten* [2007]). A teljes piacnyitás előtt pár héttel a Deutsche Post árkedvezményeket adott az ügyfeleinek, ezért a versenytársak panaszt nyújtottak be a szabályzóhatóságnál, aki később nem talált versenytorzító magatartást, ezért lezárta az ügyet (*Dieke és szerzőtársai* [2011]). A teljes piacnyitás után az árak tovább csökkentek az árszabályozás miatt. *Kiss Károly* [2013] szerint fontos megjegyezni még, hogy az összes EU tagállamban van kijelölt egyetemes szolgáltató, kivéve Németországot. Ennek az oka, hogy a német szabályzóhatóság szerint a piac egésze és a Deutsche Post önkéntesen is ellátja az egyetemes szolgáltatások biztosítását. Mivel a Deutsche Post nyereségesen látja el az egyetemes szolgáltatásokat, ezért finanszírozása nem szükséges, így a kijelölése sem (*Kiss K.* [2013]).

Hollandiában az első lépés a piacnyitás felé 2000-ben történt meg, amikor is a PostNL-nek a monopoljogát korlátozták a 100 gramm alatti küldeményekre. 2006-ban a fenntartott kör tovább csökkent az 50 gramm alatti küldeményekre, majd 2009-ben teljesen liberalizálttá vált a holland postapiac (*Dieke és szerzőtársai* [2011]). A PostNL-t 1989-ben privatizálták, majd 1994-ben tőzsdére bocsájtották (*Berta* [2011]). Az inkumbens szolgáltatónak két jelentős versenytársa található a piacon: a Sandd (2001) (piaci részesedése 10 százalék) és a SelektMail (2002) (piaci részesedése 6 százalék). A hagyományos levélpiacon a PostNL alig veszített a piaci részesedéséből, viszont élénk verseny tapasztalható a címzett reklámküldemények és a hírlapterjesztés piacán. A PostNL-nek 2009 óta hozzáférést kell nyújtania a hálózatához (downstream)⁹ más postai

⁹A downstream piac: kimenő küldemények szortírozása, végső kézbesítés. Ezzel szemben az upstream piac: begyűjtés, bejövő küldemények szortírozása, szállítása (*Kiss* [2008] 10. o.).

szolgáltatóknak diszkriminációmentes és átlátható árak mellett (*Dieke és szerzőtársai* [2011]). A küldemények árainak alakulásáról meg lehet állapítani, hogy a címzett reklámküldemények és a hírlapkézbesítés árai a verseny nyomására csökkentek, viszont a hagyományos levélküldemények árai kismértékben nőttek. Az egyetemes szolgáltató a PostNL, melynek a finanszírozását a szabályzóhatóság nem látja szükségesnek, mivel nyereségesen látja el az egyetemes szolgáltatásokat (Kiss [2013]). A versenyt elősegíti, hogy Hollandiában az összes postai szolgáltató forgalmi adó mentességet élvez (PostNL [2013]).

Az utolsó tagország, amely 2011 előtt teljesen liberalizálta a postai piacát az *Észtország* volt. Észtországban még azelőtt felszámolták a fenntartott szolgáltatások körét (2001), hogy az irányelvet implementálták volna (*Bárányi – Simonné* [2004]). Viszont 2009-ben már hivatalosan is megnyitotta teljesen a piacát azzal, hogy átültette a nemzeti jogrendszerébe az irányelvben foglaltakat (*Kertész* [2012]). Az Eesti Postnak megszűnt a monopoljoga, hogy kizárólag ő kezelhesse az 50 gramm alatti küldeményeket, így 2009 óta minden postai vállalatnak jogában áll kezelni a postai küldeményeket. Jelenleg 33 postai vállalat tevékenykedik Észtország postai piacán. A verseny leginkább az expressz szolgáltatások piacát jellemzi, emiatt elmondhatjuk, hogy a teljes piacnyitással nem jött létre verseny az egyetemes szolgáltatások piacán (*Jüri-Raigo* [2011]). Ezen országok tapasztalataiból sokat tanulhatnak azok a tagállamok, melyek később nyitották meg a piacukat.

A második csoportba azokat az államokat sorolom, akik 2011-ben liberalizálták teljesen a postai piacukat: Spanyolország, Portugália, Franciaország, Írország, Belgium, Olaszország, Ausztria, Dánia, Bulgária és Szlovénia. A harmadik csoportba tartozik, ahogy már korábban írtam tizenegy tagország, akik haladékot kaptak 2013-ig, hogy beültessék nemzeti jogrendjükbe a harmadik postai irányelvet. Ezen országok a következők: Cseh Köztársaság, Ciprus, Görögország, Szlovákia, *Magyarország*, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Románia, Lengyelország és Málta. Horvátország 2013. július elsején csatlakozott az EU-hoz, de még ezelőtt implementálta a harmadik postai irányelvet (*Dieke és szerzőtársai* [2013]). Ezen kívül megemlíthetjük még Svájcot és Norvégiát, akik ugyan nem tagjai az Európai Uniónak, de a postai szektor liberalizációja ezekben az országokban is megindult. A társulási megállapodás miatt, az irányelveket

beültették a saját nemzeti jogrendjükbe (Berta [2011]). A svájci posta egyelőre monopolhelyzetben van a levélpiacon (Szigetvári [2009]).

3.4 Piacnyitás az Európai Unióban

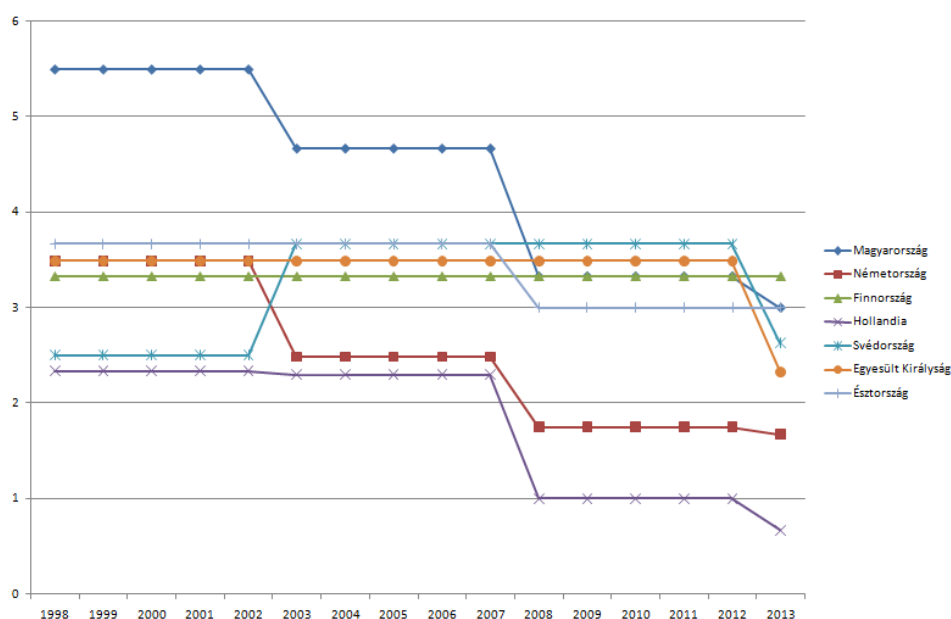
Az Európai Unióban ténylegesen 1999-ben kezdődött meg a liberalizációs folyamat a postai a szektorban, bár ekkor még a szektort zártabb piacok és monopolisztikusabb piaci helyzetek jellemezték. A folyamat a szolgáltatók ellenállása miatt hosszú időszak alatt ment végbe. A jelenleg is érvényben lévő harmadik postai irányelv (2008/6/EK) lebontotta a jogszabályokat, így a tagországok kötelesek megnyitni a postai piacukat teljes mértékben (Valentiny [2010]). A teljes piacnyitással azonban nem valósult meg a verseny minden szegmensben, mivel lehetnek továbbra is olyan tényezők (például belépési korlátként működő engedélyezési rendszer), amelyek akadályozzák a piacra lépést.

Ebben a fejezetben megvizsgálom a piacnyitás mértékét az egyes tagállamokban 1998 és 2013 közötti időszakban. Az elemzés során felhasználok az *OECD ETCR*¹⁰ adatbázisát, Dieke és szerzőtársai [2013] és Kiss K. [2013] elemzését. A vizsgált országok közé tartozik az előző fejezetben vizsgált első csoport, amelyek már 2011 előtt megnyitották postai piacukat és Magyarország. Azért ezt a csoportot vizsgálom, mert itt a piacnyitás már korábban megtörtént, mint a többi tagállamban és a tapasztalataik hasznosak lehetnek más tagállamoknak. Ez az adatbázis hét ágazatot vizsgál, (távközlés, villamos energia, gáz, posta, vasút, légi személyszállítás és a közúti fuvarozás), de ezek közül számunkra csak a posta lesz fontos. Az adatbázis mutatószámai az egyes ágazatoknál elsősorban a hatékonyság növelést és a piacra lépést vizsgálják. A postai szektornál az állami tulajdont, a piacszerkezetet és a belépést vizsgálja az adatbázis (ezt a három fő szempontot fogom én is felhasználni az elemzés során). Az adatokat 0-6 közötti értékkel látják el, így minél kisebb a szám, annál nagyobb a piaci nyitottság vagy minél nagyobb a szám, annál több akadálya van a versenynek (Valentiny [2010]).

¹⁰(energy, transport, communications) forrás:

<http://www.oecd.org/economy/growth/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm#indicators>

2. ábra: Piacnyitás az Európai Unióban



Forrás: OECD ETCR adatbázis (saját szerkesztés)

A 2. ábra alapján tagországokat vizsgálva láthatjuk, hogy hiába Finnország és Svédország nyitotta meg a postapiacát legelőször az Európai Unióban, mégis Hollandia és Németország alacsonyabb értékekkel rendelkezik náluk. Ennek az egyik oka az *állami tulajdon részesedése* a postai ágazatban, amit a hatékonyság növelés akadályának tekintenek a szerzők. A nemzeti postai szolgáltatók túlnyomórészt állami vállalatokból átalakultak gazdasági társaságokká, de privatizációra továbbra is kevés példát találhatunk. Finnországban¹¹ és Svédországban továbbra is 100 százalék az állami tulajdon részesedése, bár Svédországban ez valamelyest csökkenni látszik 2013-ban. Ezzel szemben Németországban és Hollandiában¹² fokozatosan lecsökkent az évek során az állami tulajdon nagysága, és magánkézbe kerültek a postai szolgáltatók. Az OECD adatbázis alapján Németországban az állami tulajdon nagysága a nemzeti szolgáltatónál 30,5 százalék (*Dieke és szerzőtársai* [2011]), míg Hollandiában 0 százalékra csökkent. Észtországban és az Egyesült Királyságban továbbra is 100 százalék az állami tulajdon részesedés a nemzeti szolgáltatónál.

A másik oka az alacsonyabb értékeknek Németország és Hollandia esetében a *piacszerkezetben* keresendő. A piaci verseny intenzitását leginkább az inkumbens nemzeti postavállalatok piaci részesedésével jellemezhetjük. „Minél nagyobb maradt az adott piaci

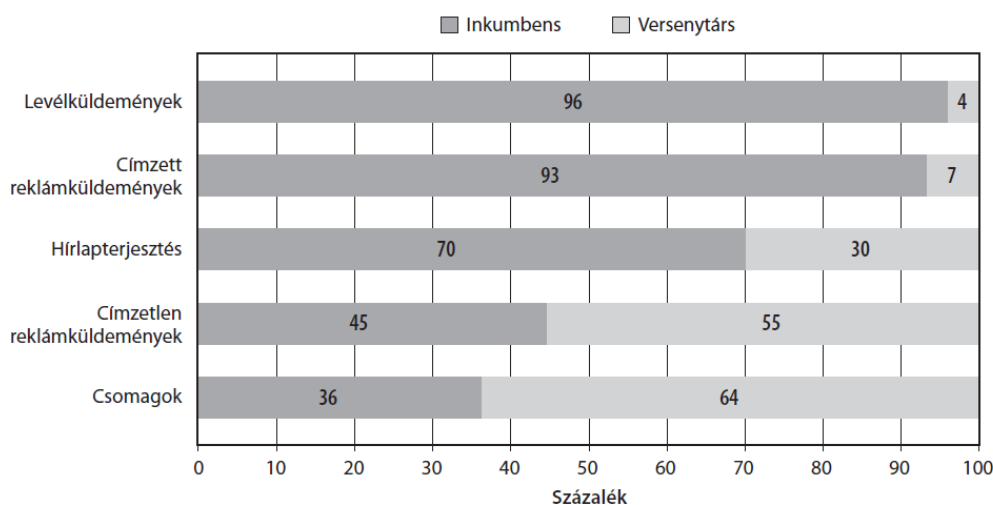
¹¹ Kivéve a futár postai szolgálatot.

¹² A máltai nemzeti postai szolgáltató is teljesen magánkézbe került még Hollandián kívül.

szegmensben az inkumbens piaci részesedése, annál gyengébb a verseny az adott területen (és fordítva)” (Kiss K. [2013] 328. o.). Az egyetemes szolgáltatók megőrizték piaci részesedésük nagy részét, mivel több fontos belépési korlát továbbra is fennmaradt a postai piacokon. A nemzeti postavállalatok piaci részesedése számos piaci szegmensben domináns maradt, főként a hagyományos levélpiaci szegmensekben, de kis mértékben nőtt a verseny a nemzetközi levélküldemények esetén, valamint a reklámküldemények és a hírlapterjesztés piaci szegmenseiben is. A verseny leginkább az expressz küldemények piacain és a csomagküldemények szegmensében alakult ki. Az OECD adatbázis alapján Németországban az inkumbens szolgáltatónak a levélküldemények szegmensében nagyobb a részesedése, mint 90 százalék, ezzel szemben a csomag és futár küldemények szegmensben a részesedése kevesebb, mint 50 százalék. Hollandiában az inkumbens szolgáltatónak a levél és csomag küldemények szegmensében a részesedése 50 és 90 százalék között van, míg a futár küldemények esetén ez kevesebb, mint 50 százalék. Ez az előbbi feltevésemet bizonyítja, miszerint a nemzeti postavállalatok piaci részesedése a levélküldeményeknél magas maradt hiába valósult meg a teljes piacnyitás. Viszont a többi vizsgált országban a legnagyobb piaci részesedéssel rendelkező szolgáltatónak (inkumbens) a levél és csomag küldemények szegmensében továbbra is 90 százalék felett van a részesedése, egyedül csak a futár küldemények esetén kevesebb, mint 50 százalék.

Ezeket az adatokat támasztja alá a 3. ábra is, ahol láthatjuk, hogy az inkumbens szolgáltatóknak a levélküldemények és a címzett reklámküldemények szegmensben van a legnagyobb piaci részesedésük. Bár ezt magyarázhatjuk azzal, hogy a levélküldemények szegmens sokáig csak az egyetemes szolgáltató számára volt fenntartott, míg a címzett reklámküldemények szegmensben az a szolgáltatási kör, ahol a leginkább érvényesül az inkumbens méret- és választékgazdaságosságból fakadó előny. A további szegmenseket áttekintve láthatjuk, hogy a címzetlen reklámküldemények és a csomagküldemények piaci szegmensében erős verseny tapasztalható, mivel az inkumbensek piaci részesedése 50 százalék alatt van. Ennek a legfőbb oka, hogy a legtöbb országban ezeket a szegmenseket nyitották meg először a verseny számára.

3. ábra: Az inkumbens nemzeti postai szolgáltatók és versenytársaik becsült piaci részesedése



Forrás: (Kiss K. [2013] 329. o.)

A *piaci szerkezetet* vizsgálhatjuk a szolgáltatók számának alakulása szerint is az 1. táblázat alapján. Az expressz-, a kifelé irányuló nemzetközi és csomagszegmensekben van a legnagyobb választék, hogy az inkumbensen kívül másik szolgáltatót válasszunk. A legkisebb választási lehetőség szolgáltatók közül a levél, a címzett reklám és a hírlap szegmensben van, Svédországban és Észtországban. Hollandiában és Németországban, ezekben a szegmensekben is több szolgáltató közül választhatunk. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a verseny kialakulóban van a hagyományos szegmensben, azokban az országokban is, ahol a postai teljes piacnyitás csak később jött létre.

A harmadik főszempont, a *piacra lépésről* elmondható, hogy a postai irányelvek fokozatosan megszüntették a piacra lépési jogszabályi korlátokat az összes tagországban. 2013-ra megvalósult a teljes piacnyitás az Európai Unióban. A jogszabályi korlátokon kívül találhatunk más belépési korlátot (például méretgazdaságosságot) is, melyet az adatbázis nem vizsgál, de a dolgozatban még fogunk.

1. táblázat: Az inkumbens postavállalatok versenytársainak száma az egyes országokban piaci szegmensenként

Versenytársak száma	Levél	Címzett reklám	Hírlap	Kifelé irányuló nemzetközi	Expressz	Csomag
<i>Nincs</i>	HU	HU	HU			HU
<i>Egy</i>	SE	SE	SE	EE		EE
<i>Kettő</i>	EE		EE	SE		SE
<i>Három vagy több</i>	DE, NL	EE, DE, NL	NL	HU, NL, DE	HU, EE, DE, NL, UK	DE, NL, UK
<i>Nem válaszolt</i>	FI, UK	FI, UK	DE, FI, UK	FI, UK	SE, FI	FI

Forrás: (Kiss K. [2013] 330. o.).¹³

Összességében elmondható, hogy az állami tulajdon jelentős akadályt jelent a piaci verseny számára, mivel a hatékonyság növelés akadályának tekintik. Az inkumbens szolgáltatók magánkézbe kerülése fontos lenne a tagállamokban. A másik jelentős akadály a piacnyitásban az inkumbens szolgáltatók nagymértékű piaci részesedése, amely visszaszorítja a potenciális szolgáltatók megjelenését, főként a hagyományos levélküldemények esetén. Láthattuk, hogy a legintenzívebb verseny az expressz küldemények piacain és a csomagküldemények szegmensében alakult ki. Ezt alátámasztja, hogy a legtöbb postai szolgáltató ezekben a szegmensekben van. A hagyományos levélpiacokon leginkább jellemző, hogy a tagországok nemzeti posta szolgáltatói léptekbe más országok piacaira, aminek a lehetőségét az irányelvek megteremtették. Ahhoz hogy ebben a szegmensben is intenzívebbé váljon a verseny további szabályozási problémákat kell megoldani, amit az 5. fejezetben vizsgállok meg.

4. PIACNYITÁS A MAGYARORSZÁGI POSTAPIACON

Magyarország, azon országok között volt, akik haladékat kaptak, így 2012. december 31.-ig kellett teljesítenie a harmadik irányelvben (2008/6/EK) foglaltakat és azokat átültetni a hazai jogrendbe, illetve a postai piacok teljes mértékben történő megnyitását. A parlament a határidő előtt, még 2012 őszén fogadta el az új posta törvényt (2012. évi CLIX. törvény a postai szolgáltatásokról) és születtek meg 2012 decemberében az ezt végrehajtó

¹³ Vizsgált országok: az első csoport és Magyarország. Rövidítések jelentése: DE – Németország, EE – Észtország, FI – Finnország, HU - Magyarország, NL – Hollandia, SE - Svédország, UK – Egyesült Királyság.

kormány- és miniszteri rendeletek: 335/2012. (XII. 4.) kormányrendelet, 336/2012. (XII. 4.) kormányrendelet, 67/2012. (XII. 15.) NFM rendelet. A jogszabályok a korábbi monopolizált szolgáltatási szegmenseket a verseny előtt megnyitották és felszámolták a fenntartott szolgáltatások körét, kivéve a hivatalos iratokkal kapcsolatos postai szolgáltatásoknál, ahol továbbra is a kizárólagosan az egyetemes postai szolgáltató, a Magyar Posta Zrt. tevékenykedhet (Kiss K. [2013]).

4.1. Az új jogszabályi környezet

A Magyarország postai piacán a postai szolgáltatásokat az új postatörvény, a 2012. évi CLIX. törvény három csoportban határozza meg: egyetemes postai szolgáltatás, egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatás és egyetemes postai szolgáltatást nem helyettesítő postai szolgáltatás.

1. Egyetemes postai szolgáltatás:

- a. a két kilogrammot meg nem haladó tömegű, – a b)–d) pontban meghatározott küldeményektől eltérő – belföldi vagy nemzetközi viszonylatú nem könyvelt postai küldemények;
- b. a húsz kilogrammot meg nem haladó tömegű, belföldi vagy nemzetközi viszonylatú postacsomagok;
- c. a vakok írását tartalmazó, belföldi vagy nemzetközi viszonylatú küldemények;
- d. a hivatalos iratok.

Az egyetemes szolgáltatási körbe ugyanakkor csak az általános szerződési feltételek alapján nyújtott szolgáltatások tartozhatnak. Ha az egyetemes postai szolgáltató az egyetemes postai szolgáltatásra meghatározott feltételtől eltérő, egyedi szerződésben megállapított feltételek szerint és egyedi ár alapján nyújtja a szolgáltatását, akkor az egyetemes szolgáltatást helyettesítő szolgáltatásnak minősül.

2. Egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatásnak

bármely postai küldeménnyel kapcsolatos azon postai szolgáltatás minősül, amely nem tartozik a 8. §-ban meghatározott szolgáltatások közé (egyetemes szolgáltatást nem helyettesítő szolgáltatások, lásd a szolgáltatások következő pontban összefoglalt csoportját), és a postai szolgáltató nem az egyetemes postai szolgáltatási kötelezettség alapján nyújtja. Vagyis minden olyan küldeménnyel kapcsolatos postai szolgáltatás, amely küldemények az egyetemes szolgáltatási

körbe tartoznak, ha azokat vagy nem az egyetemes postai szolgáltató nyújtja, vagy ha az egyetemes szolgáltató nyújtja, de az egyetemes szolgáltatás általános feltételeitől eltérő feltételek alapján.

3. *Az egyetemes postai szolgáltatást nem helyettesítő postai szolgáltatásnak a következő – az egyetemes postai szolgáltatáshoz vagy az egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatáshoz képest hozzáadott értéket képviselő – postai szolgáltatások minősülnek:*

- a. futárposta-szolgáltatás,
- b. expressz postai szolgáltatás,
- c. nemzetközi EMS-szolgáltatás,
- az alábbi, jelentős hozzáadott értéket képviselő speciális többletszolgáltatások közül legalább egyet magában foglaló postai szolgáltatás:
 - a postai küldemény nyomon követhető kezelése,
 - időgarantált szolgáltatás,
 - utánvétel-szolgáltatás,
 - a címzettel – a postai küldemény felvételét követően – egyedileg egyeztetett időpontban történő kézbesítést lehetővé tevő szolgáltatás,
 - kizárólag a küldemény címzettjeként megjelölt személy kezéhez történő kézbesítés,
 - egyéb olyan, a feladó egyedi igényeinek megfelelően kialakított és egyedi szerződés alapján nyújtott, a küldemény kézbesítéséhez kapcsolódó többletszolgáltatás, amely nem tartozik az egyetemes postai szolgáltatáshoz kötelezően nyújtandó többletszolgáltatások közé, és amely igénybevétele esetén a postai szolgáltatás a felhasználó szempontjából már nem minősül az egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő szolgáltatásnak.

Az új törvény teljesen felszámolta a fenntartott szolgáltatáskört (50 gramm alatti levélküldeményeket) és ezzel megnyitotta a versenyt a korábban monopolizált szegmensek előtt (Kiss K. [2013]). A törvénynek a célja az volt, hogy elérhető, megfelelő minőségű és áru postai szolgáltatáshoz jusson mindenki, az uniós jogrendnek megfelelően

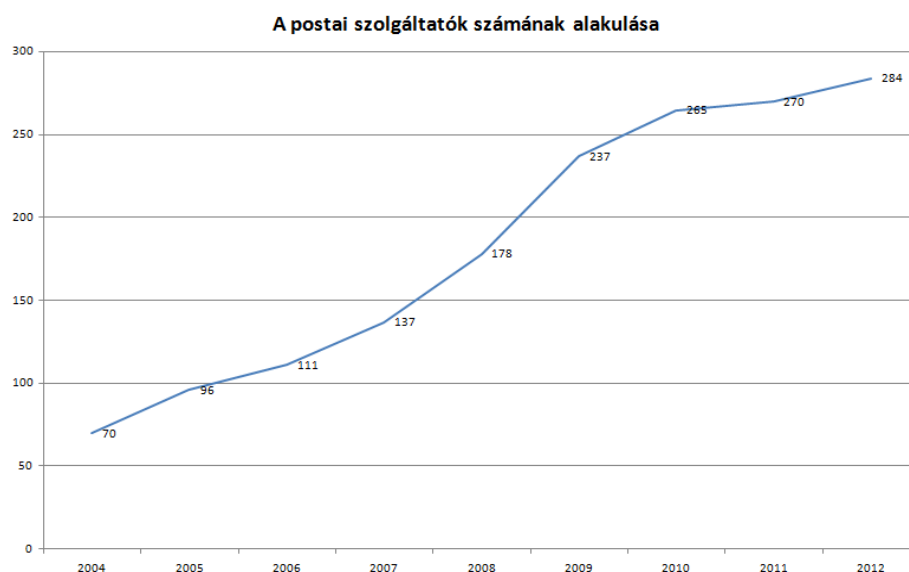
(postai irányelv), az egyetemes szolgáltatások és versenyhelyzet a postai piacokon biztosítva legyen, és megfelelő szabályozás aláessenek (Berta [2012]).

4.2 Postai piacszerkezet

A teljes piacnyitás előtt a magyar postai szektort a verseny szempontjából három területre lehetett elhatárolni (Kiss Károly [2008a], [2010]) szerint:

Az első terület, ahol nem is volt lehetséges a verseny, ez a terület pedig az egyetemes szolgáltatási körön belül fenntartott postai szolgáltatások, amelyek a kijelölt egyetemes szolgáltató (Magyar Posta Zrt.) kizárólagos területei (legfeljebb 50 gramm tömegű levélküldemények szegmense és hivatalos iratokkal kapcsolatos postai szolgáltatások).

4. ábra: A postai szolgáltatók számának alakulása



Forrás: (Bóta Ibolya [2013]): Liberalizáció a postai piacon hatósági szemmel. Letöltve: (2014.03.30.) https://www.posta.hu/static/internet/.../postapiaci_liberalizacio_2013.pptx

A második terület, ahol csekély verseny volt: a fenntartott körön kívüli egyetemes postai szolgáltatások (az 50 gramm feletti levélküldeményekkel, címzett reklámküldeményekkel és nyomtatványokkal kapcsolatos postai szolgáltatás, a 20 kilogrammot meg nem haladó tömegű postacsomagok és a vakok írását tartalmazó küldemények). Ezen a területen 2009-ig nem volt versenytársa a Magyar Postának. 2009-től a Feibra Kft. jelent meg, hogy be kíván lépni a fenntartott körön kívüli egyetemes postai szolgáltatások piaci szegmensébe. A korábbi postatörvénynek (2003. évi CI.

törvény a postáról) az engedélyezési rendszere, olyan kötelezettségeket rendelt a szolgáltatás folytatásához, amelyek sokáig megakadályozták a belépést, így jelentős belépési korlátnak számított (Kiss K. [2013]).

A harmadik terület, ahol élénk verseny volt: a bejelentéssel végezhető egyetemes postai szolgáltatások körébe nem tartozó szolgáltatások (futárposta-szolgáltatás, gyors-postaszolgáltatás, expressz postaszolgáltatás, postai közvetítőtevékenység, dokumentumcsere-szolgáltatás). A 4. ábra alapján láthatjuk, hogy a hatósági nyilvántartásban található szolgáltatók száma fokozatosan növekedett: 2004-ben 70, 2005-ben 96, 2006-ban 111, 2007-ben 137, 2008-ban 178, 2009-ban 237, 2010-ben 265, 2011-ben 270 és 2012-ben 284 szolgáltató volt a magyar postapiacra. Ezen területen belül jelenleg az expressz postaszolgáltatások piacán folyik a legintenzívebb verseny. A Magyar Postának a legfőbb versenytársai is ezen a piaci területen vannak (Kiss K. [2010]): a DHL, TNT, FedEx, UPS, GLS, Road Parcel Logistics. A DLH a piacvezető légi expressz fuvarozásban, míg második helyen áll az UPS és a FedEx. A FedEx az egyik legújabb szereplő, 2003 és 2007 között a Flying Cargo Kft.-vel kötött szerződés révén lehetett jelen Magyarországon, de utána megvásárolta a céget. A FedEx sikeressége abban rejlik, hogy jobb árakat tudott ajánlani, mint más expressz szolgáltatók (Nagy G. [2011]).

A teljes piacnyitással a piacszerkezet nem sokat változott. Amit érdemes megemlíteni a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) által, hogy a Feibra Kft. (osztrák posta leányvállalata) be kívánt lépni az egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő szolgáltatások piacára, a meglévő tevékenységein túl (integrált postai szolgáltatás és postai közvetítő tevékenység). A Feibra Kft. nem felelt meg a jogszabályban előírt követelményeknek, így az NMHH nem adott engedélyt, hogy tevékenységét végezhesse, mivel a Feibra Kft. számviteli eljárásai nem voltak kellően áttekinthetőek.¹⁴ A Magyar Posta Zrt., így továbbra is az egyetlen szolgáltató, aki az egyetemes postai szolgáltatást végezhet.

4.3 Egyetemes szolgáltató

A liberalizált piacok (Nagy Cs. [2011] 120. o.) egyik ellentmondásos eleme az egyetemes szolgáltatás. A közszolgáltatások korábban monopólium által voltak biztosítva, így a

¹⁴forrás: NMHH [2013]:

http://nmhh.hu/cikk/157833/A_Feibra_egyelore_nem_felel_meg_maradektalanul_a_jogszabalyi_kovetelmenyeknek

monopólium gondoskodott arról, hogy mindenki hozzáférjen a szolgáltatáshoz megfizethető áron. A hálózatos szolgáltatások piacának a megnyitásával gondoskodni kellett, hogy a „közellátás” versenypiaci körülmények között továbbra is fennmaradjon. Ennek a megoldását az egyetemes szolgáltatás jelentette. Horváth [2005] és Tóth [2008] szerint az egyetemes szolgáltatás elve meghatározza, hogy a hálózat kis kapacitású félre eső helyeit is el kell látni, tehát földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül bárki számára elérhető áron kell nyújtani az egyetemes szolgáltatást, még akkor is, ha a szolgáltatás önmagában ráfizetéses. Az egyetemes szolgáltatást gazdasági hatékonysággal is lehet indokolni, mint hálózati hatás, de az egyetemes szolgáltatást nem azért biztosítják, mert hatékony, hanem mert a társadalom számára fontos (Nagy Cs. [2011]).

Az EU tagállamainak a postai szektorában kijelölt egyetemes szolgáltató van, hogy mindenki számára biztosítsa a szolgáltatásokat, kivéve Németországot, mivel itt a piac és a Deutsche Post önkéntesen is ellátja az egyetemes szolgáltatások biztosítását (ahogy azt már korábbi fejezetben láttuk). Magyarországon a 2012. évi CLIX törvény szerint az egyetemes szolgáltató szerepét 2020. december 31.-ig a Magyar Posta Zrt. tölti be, ahogy azt már említettem. Az egyetemes szolgáltató szerepére leginkább a hivatalos iratokkal kapcsolatban van szükség, mivel a közigazgatás és az igazságszolgáltatás működésének elengedhetetlen feltétele. A Magyar Posta Zrt. garantálja, hogy az ország minden állampolgára lakóhelyétől függetlenül, megfelelő minőségű és megkülönböztetéstől mentes szolgáltatásban részesüljön.¹⁵ Az egyetemes szolgáltatónak vannak kizárólagos jogai, mint a bélyegkibocsátás Magyarország felirattal, tárgyalás más szolgáltatókkal a hálózat igénybevételéről, nemzetközi postautalvány-szolgáltatás, és az irányítószám adatbázis közzététele, stb. (Berta [2012]).

Magyarországon a postai szolgáltatásokat három módon lehet végezni a posta törvény szerint (2012. évi CLIX). Az első az egyetemes szolgáltató, amit már írtam, hogy a *törvényi kijelölés* által tölti be a Magyar Posta Zrt. A második mód a hatósági *engedély* alapján. Az egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatásokat engedély alapján lehet nyújtani. Ez az engedélyezési eljárás a fogyasztók érdekvédelmét szolgálja, mivel a szolgáltatásoknak megbízhatónak kell lenniük az ügyfelek számára (Magyar Posta [2012]). Egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatásnak, bármely postai küldeménynel kapcsolatos, olyan postai szolgáltatás minősül, amely nem tartozik a

¹⁵Forrás: HVG [2012]:

http://hvg.hu/kkv/20120921_Ajanlott_leveleket_csak_az_allami_posta_k%20hivatlaos%20lev%C3%A9l

nem egyetemes postai szolgáltatások (futárposta szolgáltatás, expressz szolgáltatás, nemzetközi EMS szolgáltatás és a jelentős hozzáadott értéket képviselő speciális többletszolgáltatások közül legalább egyet magában foglaló postai szolgáltatás) közé, és a postai szolgáltató nem az egyetemes postai szolgáltatási kötelezettség alapján nyújtja a szolgáltatást. A harmadik mód pedig a hatósági *bejelentés* alapján nyújtott nem egyetemes postai szolgáltatások (futárposta szolgáltatás, expressz szolgáltatás, nemzetközi EMS szolgáltatás és a jelentős hozzáadott értéket képviselő speciális többletszolgáltatások közül legalább egyet magában foglaló postai szolgáltatás).

4.4 Finanszírozás

A postai piacok szabályozásának egyik legfontosabb kérdése az egyetemes szolgáltatások finanszírozása. A Magyar Posta eddig a fenntartott szolgáltatásoknak a „többslet” nyereségéből finanszírozta az egyetemes szolgáltatásokat, de a teljes piacnyitással a fenntartott szolgáltatások köre megszűnt, ezért új megoldást kellett találni (*Puskás [2012]*). A versenyélénkülésével és a levélforgalom további visszaesésével szükségesnek látták az egyetemes szolgáltatások terheinek finanszírozását, ezért a harmadik postai irányelv többféle finanszírozási mechanizmusnak a lehetőségét megengedi (pl. a piaci szereplők befizetéseiből létesített kompenzációs alap, közszolgáltatási szerződés, állami alapból finanszírozás). Viszont ahhoz, hogy jól működő finanszírozási rendszert alakítsunk ki, mérhetővé kellene tenni az egyetemes szolgáltatások különböző elemeinek nettó költségeit, illetve azokat az előnyöket, amelyek az egyetemes szolgáltatások nyújtásából fakadnak (*Kiss K. [2013]*).

A legtöbb tagországban az egyetemes postai szolgáltatás fenntartásának, méltánytalan többletterheinek finanszírozására szolgáló kompenzációs alap létrehozását választották. A kompenzációs alap az állam által kezelt finanszírozási rendszer, melybe az egyetemes szolgáltatási körbe tartozó szolgáltatást nyújtó postai szolgáltatók járulnak hozzá az egyetemes szolgáltatás fenntarthatóságának biztosításához (*Puskás [2012]*). A kompenzációs alap egyik problémája, hogy a fizetésre kötelezett szolgáltatók „dupla adóztatásnak” tekintik ezt, mivel az adón kívül még a kompenzációs alapba is kell hozzájárulást fizetniük, mely összeg ráadásul egy másik postai szolgáltató, bizonyos piacokon a „versenytárs” finanszírozására hivatott. Ez a hozzájárulás eltántoríthatja a piacra lépéstől a szolgáltatókat vagy fizetési hajlandóságukat befolyásolja és ún. „kozmetikázott könyvelésre” kényszeríti őket. A másik probléma, hogy a megfelelő

hozzájárulás mértéke nehezen állapítható meg, mivel az egyetemes szolgáltatások különböző elemeinek nettó költségeit is nehezen állapíthatjuk meg (Szebeny-Varga-Sümegei [2007]).

A problémák miatt a kompenzációs alap önmagában nem elegendő a többletteleher ellentételezésére, emiatt szükség lehet az ún. vegyes finanszírozási modellre. Magyarországon a vegyes finanszírozású modellt vezették be. Ebben a modellben a kompenzációs alap (hozzájárulások) mellett az egyetemes postai szolgáltató közvetlen állami támogatásban is részesül, melyet az állam biztosít számára. Ennek az egyetlen hátránya, hogy a közvetlen állami támogatás miatt csökkenthet a Magyar Posta hatékonyság javulása (Puskás [2012]).

4.5 Árszabályozás

A piacnyitással kapcsolatban az árszabályozás és árak alakulása is fontossá vált. A fejezetben megvizsgálom, hogy szükséges-e az árak szabályozása a postai piacokon és hogyan változott ez a piacnyitás során, mely szolgáltatásokat érintette. Továbbá fontos feltenni a kérdést, hogy a verseny nem szabályozza-e magától az árakat.

A monopólium az árait a piaci ár felett tudja tartani, hogy ezzel maximális profitot érjen el. A piaci ár felett tartott ár az, ami a társadalom számára nem kívánatos, mivel jóval magasabb, mint verseny esetén (Kopányi [1993]), így ilyenkor a szabályzóhatóság befolyásolja a vállalat árképzését. A postai szektorban az árszabályozás az egyetemes szolgáltatásokra terjed ki vagy a piacnak azon részére, ahol nem található verseny. Az árszabályozást olyan szolgáltatások esetében célszerű alkalmazni, ahol a szolgáltató, ha jogilag nem is, de valójában monopolhelyzetet élvez és ez által piaci erőfölényben lesz, így fenn áll annak veszélye, hogy visszaél ezzel az erejével (Puskás [2012]).

A teljes piacnyitásig Magyarországon az árszabályozás a fenntartott szolgáltatások díjaira korlátozódott és *hatóságilag megállapított árak* voltak érvényben. Viszont 2013. január 1-jétől az árszabályozás megváltozott és az *ársapka-szabályozás* lépett a helyébe, ezzel hagyva némi rugalmasságot a szolgáltató döntéseinek (Kiss [2013]). Az ársapka-szabályozás képes biztosítani az egyensúlyt az árképzés rugalmassága és a fogyasztóvédelem között. Ezzel ellentétes a hatóságilag megállapított árak, ahol a hiányzik az ösztönzés a költségek minimalizálására és a termelékenység javulására (Cerp [2009]). Az ársapka (*price cap*) az egyik legelterjedtebb árszabályozási módszer, amely jól szolgálta

a monopóliumból a versenybe való átmenetet. „Az ársapka a szabályozott szolgáltatások árszínvonala éves százalékos változásának a szabályozó által megengedett maximuma, vagyis felső korlát a szolgáltatónak a szabályozott szolgáltatásokra vonatkozó outputárindexén” (Kiss F. [2008] 55.o.). Az ársapka tehát a meghatározott időközönkénti áremelés mértékét maximalizálja. Az indexálás általános képlete a következő (Sugár [2004]):

$$P_{\max} = P_{\inf} \cdot X \text{ ahol,}$$

- $P_{\max}$ = az áremelés átlagos mértékének felső határa (ártényező), százalék,
- $P_{\inf}$ = az infláció mértéke (inflációs tényező), százalék,
- X = hatékonyságjavulási tényező, százalék.¹⁶

Magyarországon az új postatörvény az árak megállapításában teljes szabadságot ad a szolgáltatónak, kivéve az egyetemes postai szolgáltatásokat. Az egyetemes postai szolgáltatásoknak meg kell felelniük a költségalapúságnak, az áttekinthetőségnek és a megkülönböztetés mentesség követelményének is (Magyar Posta [2012]). A postai árszabályozást és az ársapka számításának módszerét a következő miniszteri rendelet tartalmazza: 67/2012. (XII. 15.) NFM rendelet. Az árszabályozás alá tartozik az 50 grammot meg nem haladó tömegű, belföldi levélküldemények, továbbá a hivatalos iratokra vonatkozó belföldi postai szolgáltatás. Ennek megfelelően az ársapkát küldeménytípusonként kell meghatározni, és a növekedési üteme az egyes években a fogyasztói árindexhez kötött. Összehasonlítva az eredeti képlettel az új ársapka-szabályozásnak nincs *hatékonyságjavulási* tényezője, amely megfelelően ösztönözné a szolgáltatókat a hatékonyság növelésére (költségcsökkentésre) a nem versenyzői, szabályozott árú piaci szegmensekben, ezáltal az ársapka-szabályozás egyik fontos előnye vész el (Kiss K. [2013]). A hatékonyságjavulási tényező a vállalatokat hatékonyság növelésre ösztönzi. Az ársapka szabályozásnál a hatékonyságnövelésnek az eredménye az ágazatnál marad és nyereségként csapódik le (Sugár [2011]). A 67/2012. (XII. 15.) NFM rendelet 3. melléklete tartalmazza a hatósági árformába tartozó postai szolgáltatások éves átlagos díjváltozásának maximális mértékének a képletét:

¹⁶Tegyük fel, hogy például 5 százalékos inflációval és 3 százalékos hatékonyságjavulással számolunk, így az áremelkedés átlagos mértékének felsőhatára 2 százalék lehet (Sugár [2004]).

$$\Delta P_t = RPI_{tMNB} - Z_t - X_t \text{ ahol,}$$

- ΔP_t : a tárgyévben alkalmazható maximális éves átlagos árváltozás százalékos mértéke,
- RPI_{tMNB} : a Magyar Nemzeti Bank által kiadott, a díjváltozást megelőzően rendelkezésre álló legutolsó „Jelentés az infláció alakulásáról” című dokumentumban szereplő, a tárgyévre előre jelzett belföldi fogyasztói árindex-változás (éves átlagos infláció) alap-előrejelzésének %-os mértéke,
- Z_t : inflációs korrekciós tényező,
- X_t : a tárgyévre előírt hatósági korrekciós tényező.

Az egyetemes postai szolgáltató szolgáltatás díjait 0%-nál magasabb fogyasztói árindex előrejelzés esetében jogosult növelni, míg 0%-nál alacsonyabb mértékű fogyasztói árindex előrejelzés esetében köteles csökkenteni. A postai szolgáltatások átlagos díjváltozása éves szinten nem haladhatja meg a Magyar Nemzeti Bank által kiadott a következő évre *előre jelzett* belföldi fogyasztói árindex-változás (éves átlagos infláció) alap-előrejelzésének mértékét.¹⁷ Az ársapkának két típusát különböztetjük meg aszerint, hogy az ár meghatározására a tényleges árváltozások előtt vagy után kerül sor, így az ársapka lehet ex ante vagy ex post. A postai szektorban¹⁸ az ársapka ex ante jellegű, amely azt jelenti, hogy a szabályozási szerződés szerinti módon, a tárgyév kezdete előtt meghatározott számszerű értéket tartalmaz. Az ellenőrzés során a tényleges árszínvonal-változást ehhez az előre megadott értékhez viszonyítják. Ezzel szemben az ex post ársapka nem tartalmaz előre meghatározott számszerű értéket, hanem a tárgyév lezárása után tényleges adatok alapján határozzák meg (Kiss F. [2008]).

4.5 Árak alakulása

Az árak alakulását (Kiss K. [2013]) csak a szabályozott árú küldemények esetén tudjuk vizsgálni, mivel csak e szolgáltatási kör áairól van hozzáférhető magyarországi adat. A 2009 és 2012 közötti időszakban árak hatóságilag voltak megállapítva. A 2. táblázat a fenntartott területek, szabályozott díjainak alakulását mutatja és az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az árak folyamatosan nőttek minden küldemény típus szerint. A legnagyobb növekedést a nem elsőbbségi szabvány kategóriában történt, illetve a levelek

¹⁷ 67/2012. (XII. 15.) NFM rendelet

¹⁸ Az energiaszolgáltatás/ellátás területén az ársapka ex ante jellegű, addig a távközlésben a szabályozás ex post jellegű (Sugár [2004]).

és a címzett reklámküldemények esetén is ezt mondhatjuk el. Azt is megfigyelhetjük, hogy áremelkedés nagyobb volt, mint az infláció mértéke. Ilyen például 2011-ről 2012-re, a levél- és a reklámküldemények díjainak növekedése 12,5 százalék és 16,66 százalék között volt.

2. táblázat: A 2012. december 31-ig fenntartott körbe tartozó küldemények hatósági díjának alakulása

	2009		2010		2011		2012	
	Ár (Forint)	Változás (%)	Ár (Forint)	Változás (%)	Ár (Forint)	Változás (%)	Ár (Forint)	Változás (%)
Levél (levél, levelezőlap, képes levelező lap)								
Nem elsőbbségi szabvány	75	+7,14	80	+6,66	90	+12,5	105	+16,66
Elsőbbségi szabvány	100	0	105	+5	115	+9,52	130	+13,04
Nem elsőbbségi egyéb 50 grammig	105	+5	110	+4,76	120	+9,09	140	+16,66
Elsőbbségi egyéb 50 grammig	145	0	150	+6,66	160	+6,66	180	+12,5
Címzett reklámküldemény								
Nem elsőbbségi szabvány	75	+20,96	80	+6,66	90	+12,5	105	+16,66
Elsőbbségi szabvány	100	+12,35	105	+5	115	+9,52	130	+13,04
Nem elsőbbségi egyéb 50 grammig	105	+17,97	110	+4,76	120	+9,09	140	+16,66
Elsőbbségi egyéb 50 grammig	145	+13,28	150	+6,66	160	+6,66	180	+12,5
Belföldi hivatalos iratküldemények								
Saját kézhez	330	+3,13	355	+7,57	370	+4,22	390	+5,4
Nem saját kézhez	280	+1,81	290	+3,57	300	+3,45	315	+5

Forrás: (Kiss K. [2013] 345. o.).

Ha a magyarországi árakat össze akarjuk vetni a más országok áraival, akkor erre legjobb, ha a 20 grammos levélküldemények díját vetjük össze, mivel a postai forgalom legnagyobb része ebbe a kategóriába tartozik. Az egyes tagországokban 2009-ben a 20 grammos levélküldemények díjai 0,23 euró és 0,8 euró közé estek (vásárlóerő-paritáson

számítva). Ha csak euróra átszámítva vetnénk össze az árakat, akkor a magyar árak magasnak tűnnének, azonban vásárlóerő-paritással átszámolva, azt állapíthatjuk meg, hogy a magyarországi árak nem voltak magasak 2009-ben. A tagországokkal összemérve átlag alatt maradtak a számok (Kiss K. [2013]).

A teljes liberalizáció után az árak már nem hatóságilag voltak meghatározva, hanem bevezették az ársapka szabályozást. Ez alapján a továbbiakban az áremelés átlagos mértéke nem lehet nagyobb, mint az infláció várható mértéke. A harmadik táblázatból jól látszik, hogy az árváltozás a (a közönséges levél 50 grammig, a hivatalos irat ára, az elsőbbségi levél) nem volt nagyobb, mint az infláció mértéke.¹⁹ Viszont azon küldeményeknél, melyeknél valamilyen többletszolgáltatás érvényesül, magasabbak voltak az árak.

3. táblázat: Az egyetemes szolgáltató árai 2013 és 2014 időszakban

	2013	2014	
	Ár (Forint)	Ár (Forint)	Változás (%)
közönséges levél 30 grammig	110	115	4,55
közönséges levél 50 grammig	145	150	3,45
hivatalos irat ára	325	330	1,54
elsőbbségi levél	140	145	3,57
ajánlott többletszolgáltatás	250	265	6
levelezőlap és a képes levelezőlap	85	90	5,88
tértivevény különszolgáltatás	165	180	9,09

Forrás: posta.hu (saját szerkesztés) (saját számítás).

http://www.posta.hu/static/internet/download/2014_tarifatabla_HU_2014_01.pdf
http://www.posta.hu/static/internet/download/2013_tarifatabla_HU_0701_.pdf

Mindezek alapján elmondható, hogy a piacnyitás hatással volt az árak alakulására. Ahogy a 3. táblázat adatai alapján is látható a szolgáltatások árai az infláció várható mértéke szerint növekedtek és nem nagyobb mértékben a szabályozás miatt. A Magyar Posta Zrt.-nek hiába nincs az egyetemes szolgáltatások keretén belül versenytársa, így is szembe kell néznie bizonyos kihívásokkal.

¹⁹ KSH adatai alapján.

5. POSTAI SZEKTOR SPECIFIKUS SZABÁLYOZÁSA

5.1 Nélkülözhetetlen eszközök

A hálózatos iparágakban a hálózat kiépítése költséges és hosszú ideig tart, ezért az új versenytársak számára a belépést megnehezíti. Ezekben az iparágakban a verseny érdekében fontos, hogy a hálózattal rendelkező szolgáltató átengedje a hálózatát a versenytársak számára, hogy azok használhassák (Puskás [2012]). A postai szektorban elengedhetetlen fontosságú kérdés a hozzáférés kérdése a nélkülözhetetlen eszközökhöz, mivel ez elősegítheti a versenyt. Kötelezzék-e arra a szolgáltatót, hogy megossza azokat az eszközeit másokkal, amelyeket kizárólag ő birtokol? Ebben a fejezetben megvizsgálom a nélkülözhetetlen eszközök jelentését, illetve bemutatok két jogesetet, amelyekkel illusztrálni fogom a fogalom összetettségét, majd megvizsgálom azt a postai szektorra való tekintettel.

A nélkülözhetetlen eszközök (*essential facilities*) fogalmát először az Egyesült Államokban használták a trösztellenes jogesetekben (Sally [1996]). A nélkülözhetetlen eszköz elvét megkérdőjelezzik, pedig egyre nagyobb hangsúlyt kap a hálózatos szolgáltatásokban, különösen a posta szabályozás tekintetében és ez a fogalom hosszú idő alatt kristályosodott ki. A nélkülözhetetlen eszköz fogalma, Motta szerint minden, olyan termelési tényező, amelyek szükségesek egy vállalatnak az adott iparágban való működéséhez és ezekből nem könnyű újat létrehozni (Motta [2007]). Ilyenek lehetnek a légitársaságok számára a repülőtéri beállóhelyek vagy a hajózási vállalatok számára kikötőhelyek.

Ez a definíció nem részletezi, hogy melyek is ezek az eszközök és mely iparágakban találhatóak, ezért Valentiny-Kiss [2009] által megadott leírással szeretném kiegészíteni a jobb megértéshez a nélkülözhetetlen eszköz fogalmát. A nélkülözhetetlen jelzőt a termelési tényező másolhatóságával hozzák összefüggésbe. Ha egy termelési tényező könnyen másolható, akkor nem használhatjuk rá a nélkülözhetetlen jelzőt. Ezen kívül, fontos az eszközt használó felek egymáshoz való viszonya. Az eszköz használatának engedélyezése után közösen használná az eszközt a tulajdonos és az eszköz használatának kezdeményezője. Mivel az eszköz tulajdonosa a piacon előnyös pozícióban van, ezért a leendő versenytárs számára a hozzáférés az eszközhöz korlátozott, akkor nem tudja megkezdeni vagy esetleg folytatni a tevékenységét, ezzel akadályozza számára a piacra lépést (Valentiny-Kiss [2009]).

A dolgozat terjedelme miatt bővebb elemzést nem adhatok, de nélkülözhetetlen eszközök fogalom jobb megértéséhez és, hogy miként kapcsolódnak ezek a postai szektorhoz szeretnék bemutatni két rövid jogesetet. Az első a MCI Communications Corp. vs. AT&T Co. ügy (Waller [2008]), amely 1983-ban történt az Egyesült Államokban. Az MCI Communication Corp. szeretne volna használni az AT&T hálózatát, hogy távolsági hívásokat kezdeményezhessen. A korábbi nagy monopolista az AT&T nem engedte ezt, ezért az MCI Communication Corp. beperelte az AT&T-t a Sherman törvény második szakaszára hivatkozva. Az AT&T a visszautasítást három okkal magyarázta: a technológiai inkompatibilitással, a szabályozhatóságok jóváhagyásának a hiányával és a jövedelmező piaci szegmensek lefölözésének szándékával. Természetesen a Bíróság ezeket az indokokat elutasította és megállapította, hogy az AT&T korlátozta a versenyt, amikor nem engedte az MCI-nek, hogy használja a hálózatát. Az ügy után a Bíróság létrehozott egy tesztet, amely megállapítja, hogy nélkülözhetetlen eszköznek tekintjük-e az adott eszközt, és négy feltételt határozott meg ahhoz, hogy versenykorlátozásnak minősíthesse az ügyet vagy sem (Stettner [2010]). A négy feltétel a következő:

- a. Van egy monopolhelyzetben lévő piaci szereplő, aki ellenőrzése alatt tartja ezt a versenytárs számára nélkülözhetetlen eszközt,
- b. A versenytárs ezt gyakorlatilag vagy ésszerű feltételek mellett nem tudja megkettőzni,
- c. A használatát a versenytárstól megtagadják,
- d. A hozzáférésnek egyébként nem lenne akadály.

A későbbiekben az utolsó pontot kiegészítették, hogy az akkor áll fenn, ha a nélkülözhetetlen eszköz monopolhelyzetben lévő tulajdonosa a hozzáférés megtagadását nem tudja elfogadható üzleti érveléssel alátámasztani. Ezen kívül, a teszt első két pontját abban az értelemben használták, hogy a hozzáférés megtagadása jelentős és versenyhátránnyal jár a versenyezni kívánó számára, ugyanakkor az eszköznek nem szükséges pótolhatatlannak lennie, elegendő, ha pusztán a megkettőzése gazdaságilag ésszerűtlen lenne. A harmadik feltételt egyes bíróságok annak a bizonyításához kötötték, hogy az alperes megtagadta az igazságos és ésszerű feltételekkel történő hozzáférést. A negyedik feltétel esetében pedig részletesen vizsgálták nem jelentene-e a korábbinál hátrányosabb helyzetet a hozzáférés biztosítása az alperes fogyasztóinak számára (Stettner [2010]).

A másik fontos jogeset, melyet meg szeretnék említeni az a Bronner-ügy (*Valentiny* [2004]) (*Paul-Eric-Pierre* [2005]). Fontos kiemelni az ügy kapcsán az Európai Unió két jogforrását: a 101. cikket (korábban 81. cikk), amely a versenykorlátozó megállapodásokat tiltja és a 102. cikket (korábban 82. cikk), mely az erőfölénnyel való visszaélést tiltja, illetve a tisztességtelen árképzés gyakorlatát bünteti. Önmagában az erőfölény elérése nem büntetendő, viszont ha azzal visszaélnek az elítélendő piaci magatartássá válik. Ilyennek tekintjük, ha a piaci erőfölénnyel rendelkező cég megakadályozza a nélkülözhetetlen eszközökhöz való hozzáférést az erőfölénye által.

Oscar Bronnernek, a *Der Standard* tulajdonosának és terjesztőjének a hazai (osztrák) napilapok piacán a hirdetési bevételek tekintetében 6 százalékos volt a részesedése, míg a példányszám tekintetében 3,6 százalékos. Bronner kérte a bécsi bíróságon a *Mediaprint*-et, hogy a házhoz szállító szolgáltatása keretében terjessze a *Der Standard*-ot is, természetesen racionális díjazás fejében. A *Mediaprint* volt az egyetlen országos házhoz szállító szolgáltatással rendelkező vállalkozás, amely ekkor 47 százalékos példányszámmal és 42 százalékos hirdetésbevétel-részesedéssel rendelkezett. A *Mediaprint* vállalta volna a házhoz szállítást, de csak akkor, ha a nyomdai előállítást és az egyéb terjesztést is átvállalhatja. Bronner a bíróságon azt mondta, hogy a *Mediaprint*-é az egyetlen gazdaságosan működtethető országos házhoz szállítási rendszer, így ő nem tud versenyezni, vagyis párhuzamosan működő, hatékony rendszert kiépíteni a kis példányszám miatt. Végezetül az Európai Bíróság elutasította Bronner kérelmét arra hivatkozva, hogy csak bizonyos nagyon speciális esetek együttléte esetén használható az alapvető fontosságú eszközök doktrínája. Ebben az esetben piaci erőfölénnyel való visszaélésnek számított volna, ha a hozzáférés megtagadása miatt Bronner versenyképtelenné válna, és a piacról kiszorulna. . Ha a visszautasítást nem lehetne objektív indokokkal megmagyarázni és a házhoz szállítási szolgáltatás elengedhetetlen lenne Oscar Bronner cégének, abban az értelemben, hogy nincs tényleges vagy lehetséges helyettesítője az adott házhoz szállítási rendszernek, de mindez azonban nem állt fenn. A Bíróság szerint kispéldány szám nem indokolja a rendszer kiépítésének hiányát (*Valentiny* [2004]).

A nélkülözhetetlen eszközök meghatározásakor megkülönböztették, hogy más, azaz eset, amikor a hozzáférést igénylő fizikailag képtelen az eszközök reprodukálására, és más az, ha ez a lehetőség fennáll, de üzletileg nem vonzó számára. Az előbbi eset valós szűk

keresztmetszetet jelent, míg a második esetben a versenytársak a törvény erejét felhasználva jutnak hozzá kisebb költséggel az eszközhöz, ezzel erősítve a versenyhelyzetüket. A Bíróság a korábbiakhoz képest pontosabban írta körül a nélkülözhetetlen eszközök fogalmát. A nélkülözhetetlenség megállapításához azt vizsgálták, hogy kialakítható-e megfelelő helyettesítő eszköz, és úgy találták, hogy sem technikai, sem jogi, sem gazdasági akadálya nem volt annak, hogy akár egyedül, akár más kiadókkal együttműködve országos terjesztő hálózatot alakítsanak ki (Valentiny-Kiss [2009]).

Összességében, 102. cikkelyt (korábban 82. cikkely) felhasználva elmondható, hogy a verseny a fogyasztók védelmét szolgálja és nem pedig egyes versenyzőkéét. A Bronner-ügyben meghatározták, hogy mi az, ami a verseny szempontjából, és mi az, ami az egyes versenytársak szempontjából számít nélkülözhetetlen eszköznek (Valentiny [2004]). A két jogesetből láthattuk, hogy a nélkülözhetetlen eszközök fogalma még ma sem tisztázódott le teljesen. Az újonnan liberalizálódott piacok esetében, mint a postai szektor különösen fontos meghatározni mi számít nélkülözhetetlen eszköznek.

5.2 Nélkülözhetetlen eszközök szerepe a postai szektorban

A postai piacokra jellemző, hogy a legújabban liberalizálódó piacok közé tartoznak, így az egyetemes szolgáltatók többsége állami monopólium. Ezek a szolgáltatók a részleges piacnyitás után is megtartották piacaik nagy részét, és a részesedésük csak kis mértékben csökkent (Valentiny-Kiss [2009]). Emiatt továbbra is vita tárgyát képezi a hozzáférés kérdése. Fontos feltenni a kérdést, hogy vannak-e olyan elemei a postai hálózatnak, melyek nélkülözhetetlen eszköznek tekinthetők? Szükséges-e egyáltalán szabályozni a hozzáférés lehetőségét, vannak-e egyáltalán szűk keresztmetszetek, nélkülözhetetlen eszközök a postai szolgáltatások körében? Mint később látni fogjuk, fel tudunk sorolni néhány olyan elemet, amelyek nehezen helyettesíthetők, így a verseny szempontjából megosztásuk fontos lehet (Kiss K. [2008b]). Ebben a fejezetben megvizsgálom, melyek lehetnek azok az eszközök a postai szektorban, amelyeknek a megosztása fontos lehet a potenciális versenytársakkal, példákat hozok az Európai Unió tagállamaiban, miket tekintettek nélkülözhetetlen eszköznek és felsorolom azokat az eszközöket, amelyeknek a megosztását az Európai Bizottság megjelölt a harmadik postai irányelvben.

Az első eszköz, melynek megosztása fontos lehet a *vertikális lánc alsópontjához való hozzáférés (downstream access)*, ami a postai értéklánc utolsó szakaszát, a kézbesítést jelenti. A kézbesítés méretgazdaságosságából származó költségelőny olyan nagymértékű lehet, hogy az jelentősen akadályozhatja a hatékony verseny kialakulását. A versenytársak a kézbesítést szeretnék „megvenni”, mivel ellenkező esetben a méretgazdaságosságából adódó költségelőnnyel nem tudnak versenyezni. Az Európai Unióban három nemzeti szabályozó él is ezzel az eszközzel (Dánia, Németország, Portugália), de találunk eltérő megoldásokat is. Ilyen például Ausztráliában és Új-Zélandon kialakított rendszer. Ebben a két országban az egyetemes szolgáltató bizonyos, meghatározott áron kötelezően nyújtja mindenszolgáltatónak az egyetemes szolgáltató kézbesítési hálózatához való hozzáférést (Kiss K. [2008b]).

A második a *postafiókhoz való hozzáférés*, amelynek megosztása nélkül nem lennének képesek a versenytársak olyan küldeményeket kézbesíteni, amelyeket a postafiókhoz címeztek. Egyfelől azért, mert nem képesek, vagy csak többletköltséggel tudnák azonosítani a címzett tényleges, fizikai címét, ahová a postafiókhoz való hozzáférés hiányában kézbesíthetik a küldeményt. Másfelől viszont a postafiók-szolgáltatás igénybe vevői számára elvárt, hogy minden küldemény egy helyre kerüljön, ami ebben az esetben a postafiókjukat jelenti (Kiss K. [2008b]).

A harmadik elem a *címadatbázishoz való hozzáférés*, melynek megosztása ugyancsak fontos lehet. Az egyetemes szolgáltatónak van a legkiterjedtebb és legnaprakészebb adatbázisa, így képes fenntartani ezen adatbázisok kizárólagos használatát. Hatékonysági szempontból társadalmi pazarlásnak nevezhetjük az elégtelen vagy a helytelen címezéseket, mivel a feleslegesen kiszállított levelek ráfordításai elvesznek a társadalom számára. A címadatbázis megosztásával a címezések hatékonyabbá válnak. Erre egy példa a svéd megoldás (1999), ahol a Posten AB és a CityMail létrehozott egy közös tulajdonban lévő vállalatot, mely az adatbázisok kezelésével foglalkozik, hogy a költségeket megosszák (Kiss K. [2008a]).

A negyedik elem pedig a *levélszekrényekhez való hozzáférés*. Az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy az új versenytársak nem férnek hozzá a levélszekrényekhez, miközben az inkumbens vállalat kézbesítői rendelkeznek az épületekbe való bejutáshoz szükséges kulcsokkal és kódokkal. Erre a legjobb példa, hogy Franciaországban egy

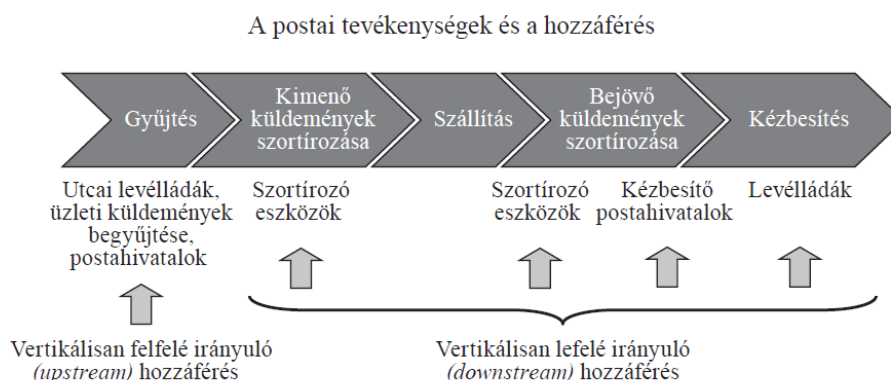
konszenzus alakult ki, az inkumbens és a többi szolgáltató között, mivel a La Poste hozzáférhetővé tette a belépési kódokat a többi szolgáltató számára is (Kiss K. [2008a]).

Az utolsó terület *a feladóhoz való visszaküldés az inkumbens hálózataán keresztül*. Néha megesik, hogy a feladó nem megfelelően címszi meg a küldeményt vagy a szolgáltató rossz címre kézbesíti a levelet, így az nem megfelelő helyre érkezik meg. Ilyenkor, általában akihez tévesen érkezik meg a küldemény, az egyetemes szolgáltatónak adja visszaküldésre, akinek semmilyen haszna nem származik a visszaküldésből, így nem is teszi meg. Hogy ezt a problémát kiküszöböljék hét országban²⁰ az egyetemes szolgálatok és a versenytársak megegyeztek a visszaküldés folyamatáról, feltételeiről.

Ezeknek az eszközöknek a közös jellemzője – melyeket az előbb felsoroltam -, hogy nehezen helyettesíthetők, így a verseny kialakulásához elengedhetetlen feltétel, hogy ezeket az eszközöket megosszuk a versenytársakkal is. Azonban az Európai Unió Bizottsága meghatározta, hogy bizonyos eszközök esetében szükséges a hozzáférést biztosítani, így az inkumbens szolgáltatónak meg kell osztania a hálózatában található egyes elemeket a többi szolgáltató felé a verseny érdekében. Ezen elemek sorát a harmadik postai irányelv (2008/6/EK) adja meg. Ilyennek tekinthetők az *irányítószámok, a címadatbázis, a postafiókok, a levélládák, a címváltozások, az átirányítás és a feladónak történő visszajuttatás szolgáltatása*. Az Európai Unió jogi aktusai közé tartozó irányelv kötelezően végrehajtandó megállapításokat tartalmaz a tagországokra való tekintettel (Valentiny-Kiss [2009]) Az irányelv, mint ahogy azt általában más uniós jogszabályok is így teszik, nem határozza meg milyen jogi háttér alapján jelölték ki a hozzáférésnél megnevezett elemeket, így továbbra is vitatott kérdés maradhat, hogy vajon létezik-e nélkülözhetetlen eszköz a postai szolgáltatások területén.

²⁰Németország, Franciaország, Egyesült Királyság, Portugália, Ciprus, Írország, Litvánia. Hollandiában, Magyarország és Svédország.

5. ábra: A postai tevékenységek és a hozzáférés



Forrás: (Valentiny - Kiss [2009] 15. o.)

Ha a postai tevékenységeket és a hozzáférést vizsgáljuk, az 5. ábra alapján, láthatjuk, hogy a postai tevékenység öt részre bomlik (gyűjtés, kimenő küldemények szortírozása, szállítás, bejövő küldemények szortírozása és kézbesítés). A részek külön választásával a nélkülözhetetlen eszközök beazonosítása könnyebbé válik. 2011. november 4-5-én rendezett XVII. Országos Postás Konferencián²¹ Dr. Puskás Margit, a Magyar Posta Zrt. címzetes vezérigazgató-helyettese szerint a teljes liberalizáció hatására több változás várható. Ilyen lesz például a hálózati hozzáférést kérő postai szolgáltatók. Várhatóan a megjelenő potenciális postai szolgáltatók küldeményeket gyűjtenek, kezelnek (kimenő küldemények szortírozása), de a szállítást, feldolgozást (bejövő küldemények szortírozása) és kézbesítést a kiépített logisztikai rendszerrel rendelkező inkumbens szolgáltatótól fogják igényelni. A tevékenységek megosztása alapján is láthatjuk, hogy a nélkülözhetetlen eszközöknek fontos szerepe van a postai piacokon.

Összességében elmondható, hogy az Európai Bizottság elrendelte, hogy a hálózathoz való hozzáférést biztosítani kell bizonyos elemekkel. Ilyennek az irányítószámok, a címadatbázis, a postafiókok, a levélládák, a címváltozások, az átirányítás és a feladónak történő visszajuttatás szolgáltatása.

²¹ Posta [2011]: Letöltve (2014.01.09.)

https://www.posta.hu/a_magyar_postarol/egyesuletek_intezmenyek/postasok_szakmai_egyesulete/kozponti_rendezyenyek/vii_orzasgos_postats_konferencia

5.3 A hálózati hozzáférés korlátozására irányuló versenytorzító magatartás

Az egyetemes szolgáltató a hálózatahoz való hozzáférést többféleképpen meg tudja akadályozni. A következő három példa ezekbe enged betekintést, melyek az Európai Unió valamelyik tagállamában történtek (Kiss K. [2008b]):

Az első példa a *hozzáférési megállapodás létrejöttének akadályozása*. Az Egyesült Királyságban az egyetemes szolgáltató hivatalosan megindította a tárgyalásokat más versenyző vállalatokkal, ennek ellenére a tárgyalások hosszú ideig eredménytelenek voltak. A felek között a kompromisszum akkor jött létre, amikor a versenyző vállalatok szolgáltatók panaszainak hatására, az ágazati szabályozó hatóság két évvel e tárgyalások megkezdése után közbe lépett. A második példa a *hozzáférést akadályozó technikai, működési paraméterek*. Az egyetemes szolgáltató hálózatahoz való hozzáférést különféle eszközökkel megnehezítheti. Ilyen példa volt Németországban az egyetemes szolgáltató azokat a küldeményeket, amelyek nem feleltek meg a követelményeinek, nem kezelték időben, így ezzel akadályozva meg a küldemények időben történő kézbesítését. A németországi szabályzószerv később megállapította, hogy az egyetemes szolgáltató követelményei megnehezítették a hálózat elemeinek elérhetőségét. Az utolsó példa a *diszkrimináló/kizáró árazás*. 2005-ben az Egyesült Királyságban a Royal Mail a hozzáférési tárgyalások során, olyan információkhoz jutott, melyeket felhasználva diszkriminatív díjakat határozott meg a hozzáférésért, a különböző típusú fogyasztók és versenytársak számára. A szabályzóhatóság meghatározta, hogy ezzel tisztességtelen gazdasági előnyhöz jutott a postai tevékenységlánc legalsó pontjához való hozzáférés piacán.

5.4 Belépési korlátok

A liberalizációs folyamatok kezdetén fontos figyelni a versenyt korlátozó tényezőkre, melyeknek két fő csoportját a belépési korlátokat és a jelentős piaci erejű szereplők, piaci erővel való visszaélésének eszközeit tekintjük. Például a piacra lépést korlátozhatják adminisztratív belépési korlátok, kormányzati támogatás, költséghátrányok, stb. A belépési korlátok növelik az új versenytársak költségeit és ezzel megnehezítik a piacra lépést (Édes-Gerhardt-Micski [2012]).

A belépési korlátoknak három alap típusát különböztetjük meg (Tóth [2008]) és (Koppányi [2010]) alapján: strukturálisak, jogiak vagy szabályozásiak. A belépési

korlátokat strukturálisnak tekintjük abban az esetben, ha a kezdeti költségek miatt nagymértékű egyenlőtlenség alakul ki az inkumbens és az új belépő versenytársak között. Ilyen lehet például a nehezen duplikálható infrastruktúra esetén (lásd: nélkülözhetetlen eszközök fejezet). Jogi vagy szabályozási korlátnak tekintjük azokat a korlátokat, melyek a szabályozásból erednek és nem gazdasági körülményekre vezethetőek vissza, és ezzel közvetlen hatást gyakorolnak a piacra lépés feltételeire és/vagy az üzemeltetők piaci pozíciójára. Ilyen korlát lehet például, hogy a frekvencia sávokhoz csak korlátozott számú vállalkozás férhet. A belépési korlátot figyelemre méltónak tekintjük, ha a belépni kívánó versenytárs hiába hatékonyabb a piacon bent lévő inkumbens szolgáltatónál, de nem tud a piacra belépni szabályozási beavatkozás nélkül.

5.5 Belépési korlátok a postai szektorban

Ezek alapján megvizsgálom a postai szektorra jellemző belépési korlátokat, melynél felhasználom (Kiss K. [2010]), (Kiss K. [2008a]) és (*Okholm és szerzőtársai* [2010]) műveit. Az egyre fokozódó liberalizáció miatt az ember azt gondolja, hogy egyre nagyobb mértékben növekszik a verseny a postai piacokon, de azt kell látnunk, hogy alig jelentek meg új versenytársak az egyetemes szolgáltatások szegmensben. Ennek az egyik legfőbb oka a postai piacon található belépési korlátok, így most sorra veszem a lehetséges korlátokat, melyek akadályozzák a verseny kialakulását.

Az első az *egyetem szolgáltatás engedélyezési eljárása*, melyet szabályozási vagy jogi korlátnak tekintünk. A korláttal kapcsolatos problémák közé tartozik, hogy az engedélyezési követelményeknek nem könnyű megfelelni és a várakozási idő az engedélyek jóváhagyására sok időbe telik. Ahhoz, hogy a postai szolgáltató az egyetemes szolgáltatásokat tudja biztosítani, engedélyt kell kérnie az adott tagállam szabályozószervétől. Ezek az engedélyek megakadályozzák a verseny kialakulását a piacon. Erre példa, hogy Finnországban az engedélyhez kötés miatt nem alakult ki verseny, mivel a szolgáltatónak, ha teljes körű egyetemleges szolgáltatást akar biztosítani, akkor különadót kell fizetnie, aminek a mértéke az éves árbevétel 5–20 százalékát is elérheti (*A Bizottság jelentése...* [2008]). Másik példa, mint már korábban említettem, hogy Magyarországon is engedélyköteles az egyetemes postai szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatás nyújtása. A Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság nem adott engedélyt az Osztrák Postához tartozó Feibra Kft.-nek. Az NMHH megállapította, hogy „a cég számviteli eljárásai jelenleg még nem kellően áttekinthetőek, így egyetemes postai

szolgáltatást helyettesítő postai szolgáltatóként nem felel meg a jogszabályban rögzített követelményeknek, azaz ilyen tevékenységet egyelőre nem végezhet. A társaság eddigi postai tevékenységeit természetesen zavartalanul folytathatja”.²² Az engedély miatt a piacra lépő versenytársak nem tudják „kimazsolázni” a nyereséges szegmenseket az egyetemes szolgáltatásokon belül, ugyanakkor gátolják is a verseny kialakulását a nem fenntartott területeken.

A második korlát a *versenyellenes adó és támogatási feltételek*, amely szintén jogi vagy szabályozási korlát. A problémaforrása, hogy a legtöbb tagországban az egyetemes szolgáltatóra és a többi piaci szolgáltatóra nem egyenlő mértékű forgalmi adót alkalmaznak, így ez jelentősen torzítja az árakat és a versenyt. Ahhoz, hogy versenyképes árak legyenek a belépni kívánó szolgáltatónak az inkumbens vállalat áraihoz közeli értéken kell megállapítania a saját árait, ami a forgalmi adó miatt nehézkessé válik. Általánosan jellemző, hogy az egyetemes szolgáltató mentességet vagy kedvezményt kap a forgalmi adó alól. Ez alól kivétel három tagország: Finnország, Szlovénia és Svédország. Lengyelországban az inkumbens szolgáltató nyújt egy speciális terméket, amely az üzleti szektort célozza, de a versenytárs nem tudja kínálni ugyan azt a terméket a forgalmi adó különbsége miatt (*Okholm és szerzőtársai* [2010]). Az adómentességen kívül, korlát lehet még az inkumbens szolgáltatónak nyújtott állami támogatás is. Az Európai Unió EKSZ 107. cikke szerint, belső piaccal összeegyeztethetetlen a tagállamok által, vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott olyan támogatás, amely bizonyos vállalkozásoknak vagy bizonyos áruk termelésének előnyben részesítése által torzítja a versenyt, vagy azzal fenyeget.

A harmadik a *pénzügyi korlát* egy strukturális korlát. Az figyelhető meg, hogy az új szolgáltatók, ha ki akarnak építeni egy megbízható kézbesítési hálózatot az akár évekig is eltarthat, és jelentős beruházást igényel kezdetben. A méret- vagy választékgazdaságosság (szemben az inkumbens szolgáltatóval) nem tud kezdetben kialakulni az alacsony számú küldemény miatt, így veszteséges is lehet.

Az negyedik a *stratégiai korlátok*, amelyek piaci erőfölényből származhatnak. A piaci erőfölény miatt az inkumbens szolgáltató képes meg tartani az ügyfeleit, és a piacnyitás miatt közvetlenebb, nyitottabb lesz a fogyasztókkal kapcsolatban. Például új

²²Forrás: *Vég Márton* [2013]: Nem kapott engedélyt a posta riválisa. Letöltve (2013.03.12.) <http://www.vg.hu/vallalatok/szolgáltatás/nem-kapott-engedelyt-a-posta-rivalisa-402374>

árazási módszereket fejleszt ki, a postai szolgáltatások egyre szélesebb skáláját kínálja és folyamatosan fejleszti a szolgáltatásai minőségét, ezek miatt megőrzi az erős pozícióját, még azokban az országokban is, ahol a verseny már létezik elég hosszú ideje. Például Hollandiában, az inkumbens szolgáltatónak jó hírneve van és magas színvonalú szolgáltatásokat nyújt, emiatt nehéz a belépni az új szolgáltatóknak. Ezen kívül még az inkumbens szolgáltatónak vannak, olyan stratégiai eszközei melyek károsan befolyásolják a versenyt. Ezek az eszközök főként a piacon erőfölényben lévő postai szolgáltatók piaci erővel való visszaéléséhez kapcsolódnak. Ilyen lehet például a kizárólagossági szerződés, az árdiszkrimináció vagy a hűségkedvezmény. Idekapcsolódóan meg lehet említeni korlátként a *méretgazdaságosságot* (lásd később) *a márkahűséggel kombinálva*, mint belépési korlát (Paul-Eric-Pierre [2005]). A márkahűség miatt az új belépők csak lassan tudják növelni a piaci részesedésüket. Ez kezdetben jelentős költségekkel jár, mivel még a méretgazdaságosság nem érvényesül, így nem jövedelmező az új szolgáltató számára.

A következő korlát a *fenntartott terület*, mely egy jogi vagy szabályozási korlát (Okholm és szerzőtársai 2010)). Korábban az egyetemes szolgáltatónak volt joga kizárólagosan a hagyományos levelek kézbesítésére, de teljes piacnyitás óta ez megszűnt, így többé már nem tekinthető belépési korlátnak. A fenntartott terület, mint korlát az egyik legjobb példa, hogy 2010 januárjában a BringCitymail kivonult a dán piacról a fenntartott területre hivatkozva. A küldemények nagy része az 50 gramm alatti kategóriába tartozott, így a BringCitymail nem tudott nyereségesen működni. A bizonytalan jogi környezetre utalva a BringCitymail befejezte a tevékenységét Dániában (Okholm és szerzőtársai [2010]).

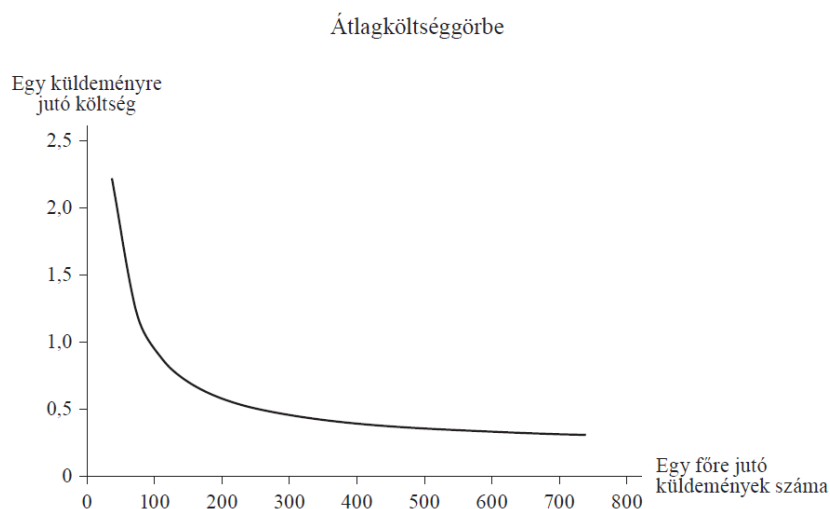
A szolgáltatók számára belépési korlátként szolgálhat *nemzeti foglalkoztatási szabályozás*, amely előír egy bizonyos bérszintet és számos foglalkoztatási feltételt is. A piacra belépni kívánó szolgáltató döntéseit befolyásolják a foglalkoztatási szabályok. Erre az egyik legjobb példa, hogy Ausztriában az új posta törvény egyik követelménye volt, hogy a szolgáltatók tegyenek eleget az új törvény szerint a kollektív munkaügyi megállapodásoknak. A szolgáltatók az ebből fakadó költségnövekedés miatt nem akartak eleget tenni a kollektív munkaügyi megállapodásoknak. A Redmail postai szolgáltató,²³ aki eddig újság és címezetlen levelek elosztásával foglalkozott bejelentette, hogy továbbiakban csak az újságok elosztásával fog foglalkozni. A döntés fő oka az volt, hogy

²³ TNT egy leány vállalata.

az új szabályozás miatt a szolgáltató nem tud alkalmazni saját foglalkoztatású munkásokat. Ezen kívül Belgiumban is történt egy hasonló eset. A parlament előírta, hogy a postai küldemények szállítását csak saját foglalkoztatású munkásokkal lehet végeztetni. Egy belga postai a szolgáltató, a Belgische Distributiediens be szeretett volna lépni a 2011. január. 01.-től liberalizált piaci szegmensbe, de úgy döntött inkább, hogy nem fog a szigorú foglalkoztatási követelmények miatt.

Az egyik legjelentősebb belépési korlátnak számít a *méretgazdaságosság*, mely egy strukturális belépési korlátnak tekinthető. Ezt a korlátot (Valentiny-Kiss [2009]), (Kiss K. [2010]) és (Broussolle [2008]) is elemezte. Szerintük a postai szolgáltatásokban a kézbesítés fázisa az a piaci szegmens, ahol jelentős méret- és választékgazdaságosság érvényesül, ami hatékony belépési korlátot eredményezhet. A postai szolgáltatások költségének legnagyobb részét a kézbesítés adja. A kézbesítés költségének a mértéke függ a postahivatal és a kézbesítés kezdete közötti távolságtól, az útvonal hosszától, a megállások számától és a végső kézbesítési helytől. A 6. ábra alapján elmondható, hogy „körülbelül 200 darab egy főre jutó küldemény volumennél változik jelentősen az átlagköltséggörbe alakja. E feletti volumen esetén lapossá válik, vagyis a küldeménymennyiség további növekedése csak minimálisan csökkenti a költségeket, alatta viszont (alacsony küldeményszám esetén) drasztikusan nő az átlagköltség, mivel a fix költségek csak kisszámú küldeményen oszlanak szét” (Valentiny-Kiss [2009] 1017. o.).

6. ábra: Átlagköltséggörbe



Forrás: (Valentiny-Kiss [2009] 15. o.)

Ezen kívül fontos megjegyezni, hogy az állandó költségek jelentős része a kézbesítés fix költségeiből származnak. Valentiny-Kiss [2009] elemzéséből kiderül, hogy a postai piac teljes megnyitása sem szüntetné meg a monopolhelyzetet a kézbesítési szegmensben. A különböző nemzeti szolgáltatók nem egyforma hatékonysággal működnek, így költségeik különbözőképpen alakulhatnak, de az átlagköltséggörbe alakja, és továbbá az állandó és változó költségek aránya hasonlóan alakul, így átlagköltséggörbe az ábrán látható hiperbolikus alakot veszi fel.

6. KONKLÚZIÓ

A dolgozat elején a következő kérdéseket tettem fel, melyekre most megpróbálok válaszolni: Miért szükséges a liberalizáció a hálózatos iparágakban? Hogyan valósult meg a postai liberalizáció az Európai Unióban? Milyen hatással volt ez a magyarországi postai szolgáltatókra, az árakra, a jogszabályi környezetre és a piacszerkezetre? Milyen további szabályozási tevékenységek szükségesek?

A dolgozatban az Európai Unió és Magyarország postapiacának a nyitását és főbb jellemzőit tekintettem át. Az Európai Unió kiemelt céljának tekinti a hálózatos iparágak liberalizációját, hogy a monopóliumból származó hatékonyság-veszteséget megszüntesse. Emiatt a postai szektorban is tényleges versenyhelyzet megteremtésén dolgozik. Az Európai Unió a postai liberalizációt a postai irányelveken keresztül hajtotta végre. Az irányelvek kötelezték a tagországokat postai piacuk megnyitására, illetve arra, hogy az irányelveket implementálják a saját nemzeti jogrendszerükbe. Megállapítottam, hogy bár a teljes piacnyitás teljesült, de mégsem jött létre tényleges versenyhelyzet. Ennek legfőbb akadályai az állami tulajdon, a nem megfelelő piacszerkezet és a belépési korlátok. A dolgozatnak az első része alapján összegezve el lehet mondani az Európai Unió posta piacairól, hogy:

- A nemzeti postai szolgáltatók továbbra is fenntartották dominanciájukat a piacnyitás ellenére és jelentős piaci részesedéssel rendelkeznek.
- Azokban az országokban, ahol teljes piacnyitás előtt megnyílt a postai piac tényleges versenyhelyzet nem jött létre az egyetemes szolgáltatások szegmensben, kivéve Németországot és Hollandiát.
- A verseny a legintenzívebb a nem egyetemes szolgáltatások körében, mivel a szolgáltatók száma magasnak tekinthető. Különösen az expressz és csomagküldemények szegmens esetén.
- A liberalizált piacok ellenére is szignifikáns belépési korlátok találhatók, mint például a forgalmi adó kedvezmények/mentességek vagy az engedélyezési eljárás stb., melyek további szabályozási problémákat és kérdéseket vetnek fel.
- A levélküldemények volumene csökken a digitális helyettesítés, és a pénzügyi és gazdasági válság miatt.

A második részben Magyarország postai piacát vizsgáltam. Magyarország azon országok közé tartozik, akik utoljára nyitották meg postai piacukat, így a piacnyitás mértéke itt volt az egyik legkisebb. Az okai közé soroljuk, hogy az állami tulajdon nagysága továbbra is 100 százalék nemzeti szolgáltatónál, ami a hatékonyság növelés egyik akadálya. A második ok a piacszerkezet, melyről elmondható, hogy a nem egyetemes szolgáltatások piacán intenzív verseny tapasztalható, különösen az expressz szegmensben. Ennek az egyik oka lehet, hogy a piacnak ezt a szegmensét már korábban megnyitották. Viszont az egyetemes szolgáltatások piacán továbbra sem tapasztalható verseny és a Magyar Posta Zrt. továbbra is az egyetlen szolgáltató. Az inkumbens szolgáltató piaci részesedése továbbra is magas a hagyományos levél szegmensben. A harmadik akadály a belépési korlát. Az irányelvek megszüntették a jogszabályi korlátokat és az inkumbens monopoljogát, de továbbra is vannak belépési korlátok. Magyarországon a legjelentősebb az engedélyezési rendszerhez kapcsolódik. A Feibra Kft. nem tudott belépni az egyetemes szolgáltatások piaci szegmensébe, mivel a magyarországi szabályozóhatóság szigorú engedélyezési feltételekhez köti a piacra lépést.

A piacnyitás nagy hatással volt a magyarországi postai szektorra. A harmadik postai irányelvet szinte az utolsó pillanatban implementálták a jogrendszerbe. Az új törvény (2012. évi CLIX.) törölte a fenntartott kört (50 gramm alatti levélküldemények), 2020-ig kinevezte egyetemes szolgáltatónak a Magyar Posta Zrt.-t, meghatározta az egyetemes szolgáltatás finanszírozási módját, és bevezette az ársapka szabályozás módszerét, stb. A finanszírozási rendszerben bevezették az ún. vegyes finanszírozási modellt, melynél elmondhatjuk, hogy az állam támogatásban részesítheti az egyetemes szolgáltatót. A korábban működő hatóságilag megállapított árakat felváltotta az ársapka szabályozás, melyből súlyos probléma, hogy hiányzik a hatékonyságjavulási tényező.

Az utolsó fejezetben a postai szektor specifikus szabályozásával foglalkoztam. Külön kiemeltem a nélkülözhetetlen eszközök jelentését és történetét, ami fontos, hogy megértsük, hogy miért kapcsolódnak ezek a postai szektorhoz. Ezután bemutattam a hálózati hozzáférés jelentőségét a postai piacokon, majd megemlítettem három példát a hozzáférés korlátozására. Végezetül a belépési korlátokkal foglalkoztam, melyek továbbra is fennállhatnak. Ezek közül a legfontosabbak az engedélyezési rendszer, a forgalmi adó mentesség és a méretgazdaságosság.

A postai piacok liberalizációja a harmadik postai irányelvvel lezárult, de továbbra is vannak területek, melyek igényelik a szabályozást. Ezek leginkább a modern információ- és kommunikációtechnológiából származnak, melyek további kihívások elé állítják a szabályozhatóságokat és az egyetemes szolgáltatókat is.

7. HIVATKOZÁSJEGYZÉK

2012. ÉVI CLIX. TÖRVÉNY A POSTAI SZOLGÁLTATÁSOKRÓL

67/2012. (XII. 15.) NFM RENDELET

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE... [2008]: A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK A POSTAI IRÁNYELV ALKALMAZÁSÁRÓL. COM(2008) 884. BRÜSSEL, DECEMBER 22. LETÖLTVE: (2014.03.04.)

[HTTP://EC.EUROPA.EU/INTERNAL_MARKET/POST/DOC/REPORTS/REPORT_HU.PDF](http://ec.europa.eu/internal_market/post/doc/reports/report_hu.pdf)

ANTITRUST NEWSLETTER [2012]: THE COMMISSIONADOPTS A PACKAGE OF FOUR DECISIONSON AID GRANTED BY GERMANY, BELGIUM, FRANCE AND GREECE TO THEIR POSTAL SERVICE COMPANIES. N° 25, MAY 2012. LETÖLTVE: (2014.02.04.)

[HTTP://WWW.GARRIGUES.COM/ES/PUBLICACIONES/BOLETINES/DOCUMENTS/ANTITRUST-NEWSLETTER-25-EN.PDF](http://www.garrigues.com/es/publicaciones/boletines/documents/antitrust-newsletter-25-en.pdf)

BÁRÁNYI ILDIKÓ ÉS SIMONNÉ EKLICS GYÖNGYI [2004]: A LIBERALIZÁCIÓ HELYZETE A POSTAI SZÉKTORBAN. POSTA, VI. ÉVF. 2-3. SZ. JÚNIUS, PP. 15–31.

BERTA GYULA [2011]: POSTAI LIBERALIZÁCIÓ SZAKSZERVEZETI TAPASZTALATOK. LETÖLTVE: (2014.01.29) [HTTP://WWW.POSTASSZAKSZERVEZET.HU/PDF/LIBERALIZACIO.PDF](http://www.postaszakszervezet.hu/pdf/liberalizacio.pdf)

BERTA GYULA [2012]: 2012. ÉVI CLIX. TÖRVÉNY A POSTAI SZOLGÁLTATÁSOKRÓL. LETÖLTVE: (2014.02.11) [HTTP://WWW.POSTASSZAKSZERVEZET.HU/PDF/POSTATORVENY-20121212.PDF](http://www.postaszakszervezet.hu/pdf/postatorveny-20121212.pdf)

BOYTHA GYÖRGYNÉ – TÓTH TIHAMÉR [2010]: VERSENYJOG, PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR, BUDAPEST. LETÖLTVE: (2014.03.05) [HTTPS://JAK.PPKE.HU/UPLOADS/COLLECTION/344/FILE/VERSENYJOG_2010_SECURE.PDF](https://jak.ppke.hu/uploads/collection/344/file/versenyjog_2010_secure.pdf)

BROUSSOLLE, D. [2008]: ON SEVERAL ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE FULL MARKET OPENING IN THE POSTAL SERVICE IN THE EUROPEAN UNION. UNIVERSITÉ DE STRASBOURG, WORKING PAPERS OF LARGE (LABORATOIRE DE RECHERCHE EN GESTION ET ECONOMIE) No. 2008-22. LETÖLTVE: (2014.02.08.) [HTTP://WWW.BIBLIOTEKACYFROWA.PL/CONTENT/27255/INTEGRACJA_GOSPODARCZA_W_ROZSZERZONEJ_UE_15.PDF](http://www.bibliotekacyfrowa.pl/content/27255/integracja_gospodarcza_w_rozszerzonej_ue_15.pdf)

CERP [2009]: RECOMMENDATION ON BEST PRACTICES FOR PRICE REGULATION. CERP PL 2009/2 Doc 5. LETÖLTVE: (2014.02.04.) [HTTP://WWW.CEPT.ORG/FILES/1049/DOCUMENTS/LIST%20OF%20DOCUMENTS%20\(HISTORY\)/CERP%20RECOMMENDATION%20ON%20BEST%20PRACTICES%20FOR%20PRICE%20REGULATION.PDF](http://www.cept.org/files/1049/documents/list%20of%20documents%20(history)/CERP%20RECOMMENDATION%20ON%20BEST%20PRACTICES%20FOR%20PRICE%20REGULATION.PDF)

CLAUS, K. N. [2005]: MARKET OPENING IN NETWORK INDUSTRIES. 2005. COPENHAGEN ECONOMICS. LETÖLTVE: (2014.01.20.) [HTTP://EC.EUROPA.EU/INTERNAL_MARKET/ECONOMIC-REPORTS/DOCS/2005/PART_1_FINAL_REPORT_EN.PDF](http://ec.europa.eu/internal_market/economic-reports/docs/2005/part_1_final_report_en.pdf)

DIEKE, A. - JUNK, P. –THIELE, S. [2011]: UNIVERSAL POSTAL SERVICE AND COMPETITION: EXPERIENCE FROM EUROPE. LETÖLTVE: (2014. 02.02.)

[HTTP://STAKEHOLDERS.OFCOM.ORG.UK/BINARIES/CONSULTATIONS/SECURING-THE-POSTAL-SERVICE/RESPONSES/TNT Post EXHIBIT 1.PDF](http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/securing-the-postal-service/responses/tnt_post_exhibit_1.pdf)

DIEKE, A. K. - BENDER, C. - CAMPBELL JR., J. I. - COHEN, R. C. - MÜLLER, C. - NIEDERPRÜM, A. - SONJA, A. D. S. - ZANKER, T. C. [2013]: MAIN DEVELOPMENTS IN THE POSTAL SECTOR (2010-2013). STUDY FOR THE EUROPEAN COMMISSION, DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL MARKET AND SERVICES. LETÖLTVE: (2014. 02.02.)
[HTTP://EC.EUROPA.EU/INTERNAL MARKET/POST/DOC/STUDIES/20130821_WIK_MD2013-FINAL-REPORT_EN.PDF](http://ec.europa.eu/internal_market/post/doc/studies/20130821_wik_md2013-final-report_en.pdf)

ÉDES BALÁZS – GERHARDT ERIK – MICSKI JUDIT [2012]: A LIBERALIZÁCIÓ ELSŐ IDŐSZAKÁNAK VERSENYSZEMPONTÚ ÉRTÉKELÉSE A MAGYAR VASÚTI TEHERSZÁLLÍTÁSI PIACON. MEGJELENT: VALENTINY PÁL – KISS FERENC LÁSZLÓ – NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2011. MTA KTI, BUDAPEST, 261–302. o.

HOLLÓS JÓZSEF [1927]: POSTA- ÉS TÁVÍRÓJOG. SZERZŐ KIADÁSA. 1927, BUDAPEST. DUNÁNTÚL R.-T. EGYETEMI NYOMDÁJA PÉCSETT.

HORVÁTH M. TAMÁS [2005]: KÖZMÉNYEZÉSMENT. 2005. DIALÓG CAMPUS KIADÓ, BUDAPEST-PÉCS.

HOUSE OF COMMONS TRADE AND INDUSTRY COMMITTEE [2005]: ROYAL MAIL AFTER LIBERALISATION. SECOND REPORT OF SESSION 2005–06. LETÖLTVE: (2014. 02.03.)
[HTTP://WWW.PUBLICATIONS.PARLIAMENT.UK/PA/CM200506/CMSELECT/CMTRDIND/570/570I.PDF](http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmselect/cmtrdind/570/570i.pdf)

ITA CONSULTING [2009]: COUNTRY QUICK FACTS FINLAND. LETÖLTVE: (2014.02.04.)
[HTTPS://WWW.CEP-RESEARCH.COM/EXPORT/SITES/DEFAULT/CEPRESEARCH/REPOSITORY/COUNTRY_QUICK_FACTS/COUNTRY_FACTS_FINLAND.PDF](https://www.cep-research.com/export/sites/default/cepresearch/repository/country_quick_facts/country_facts_finland.pdf)

JÜRI S. – RAIGO E. [2012]: THE LIBERALISATION OF THE POSTAL SERVICE MARKET IN ESTONIA AND ITS EFFECT ON COMPETITION. DISCUSSIONS ON ESTONIAN ECONOMIC POLICY: THEORY AND PRACTICE OF ECONOMIC POLICY, VOL. 20, NO. 2, 2012 LETÖLTVE: (2014.03.02.)
[HTTP://PAPERS.SSRN.COM/SOL3/PAPERS.CFM?ABSTRACT_ID=2194489](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2194489)

KERTÉSZ GÁBOR [2012]: A POSTAI EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS TERJEDELME ÉS KILÁTÁSAI A TELJES POSTAPIACI LIBERALIZÁCIÓ HAJNALÁN (DOKTORI ÉRTEKEZÉS). PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA, 2012, BUDAPEST. LETÖLTVE: (2013.12.04.)
[HTTP://JAK.PPKE.HU/UPLOADS/ARTICLES/12332/FILE/KERTESZGABORPHDOLGOZATVEGLEGES.PDF](http://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/KERTESZGABORPHDOLGOZATVEGLEGES.PDF)

KISS FERENC LÁSZLÓ [2008]: BEVEZETÉS A SZABÁLYOZÁS GAZDASÁGTANBA. MEGJELENT: VALENTINY PÁL – KISS FERENC LÁSZLÓ (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2007. MTA KTI, BUDAPEST, 11–95. o.

KISS FERENC LÁSZLÓ [2010]: KÜLSŐ GAZDASÁGOSSÁG (EXTERNÁLIA) A FOGYASZTÁSI FOLYAMATBAN. MEGJELENT: VALENTINY PÁL – KISS FERENC LÁSZLÓ – NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2009. MTA KTI, BUDAPEST, 13–67. o.

- KISS KÁROLY MIKLÓS - BADICS JUDIT - NAGY DÁVID KRISZTIÁN [2011]: HÁLÓZAT-GAZDASÁGTAN JEGYZET. 2011. PANNON EGYETEM KÖZGAZDASÁGTAN TANSZÉK. LETÖLTVE: (2014. 02.13.)
[HTTP://WWW.GVH.HU/DATA/CMS1000779/60_PANNON%20EGYETEM_JEGYZET_AL_2761_2010.PDF](http://www.gvh.hu/data/cms1000779/60_PANNON%20EGYETEM_JEGYZET_AL_2761_2010.pdf)
- KISS KÁROLY MIKLÓS [2008A]: VERSENY ÉS VERSENYTORZÍTÓ MAGATARTÁSOK A POSTAI SZOLGÁLTATÁSOK PIACAIN. ZÁRÓTANULMÁNY. 2008, PANNON EGYETEM KÖZGAZDASÁGTAN TANSZÉK.
- KISS KÁROLY MIKLÓS [2008B]: A POSTAI SEKTOR SZABÁLYOZÁSA. MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2007. MTA KTI, BUDAPEST, 252–302. o.
- KISS KÁROLY MIKLÓS [2010]: A POSTAI PIACOK SZABÁLYOZÁSÁNAK ÚJABB FEJLEMÉNYEI (2006-2008). MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ – NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2009. MTA KTI, BUDAPEST, 270–298. o.
- KISS KÁROLY MIKLÓS [2013]: PIACNYITÁS A POSTAI PIACOKON. MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ - NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2012. MTA KTI, BUDAPEST, 321–354. o.
- KOPÁNYI MIHÁLY [1993]: MIKROÖKONÓMIA. 1993, MŰSZAKI–AULA KIADÓK. BUDAPEST.
- KOPPÁNYI SZABOLCS [2010]: MISKOLC A SEKTORSPECIFIKUS VERSENYSZABÁLYOZÁS EGYES JOGRENDSZERBELI ÖSSZEFÜGGÉSEI A JELENTŐS PIACIERŐ ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉSI ÉS ENERGETIKAI SZABÁLYOZÁSÁVAL KAPCSOLATBAN. DEÁK FERENC ÁLLAM-ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA. 2010, MISKOLC. (PHD ÉRTEKEZÉS) LETÖLTVE: (2014.02.09) [HTTP://PHD.LIB.UNI-MISKOLC.HU/JADOX_PORTLETS/DOCUMENTS/DOCUMENT_6211_SECTION_1651.PDF](http://phd.lib.uni-miskolc.hu/jadoX_PORTLETS/DOCUMENTS/DOCUMENT_6211_SECTION_1651.PDF)
- KOVÁCS ISTVÁN [2011]: A SZABVÁNYOSÍTÁS TRANZAKCIÓS KÖLTSÉG SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉSE - A HÁLÓZATOS IPARÁGAK, A TRANZAKCIÓS KÖLTSÉGEK ÉS A SZABVÁNYOSÍTÁS KAPCSOLATA A MOBILTELEFON RENDSZEREK SZABVÁNYOSÍTÁSI TAPASZTALATAIN KERESZTÜL. 2011. DEBRECEN. (PHD ÉRTEKEZÉS). LETÖLTVE: (2013.10.04) [HTTP://GANYMEDES.LIB.UNIDEB.HU:8080/DEA/BITSTREAM/2437/129366/1/KOVACS_ISTVAN_DISSZERTACIO_TITKOSITOTT.PDF](http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/129366/1/KOVACS_ISTVAN_DISSZERTACIO_TITKOSITOTT.PDF)
- MAGYAR POSTA [2012]: ÉVES JELENTÉS. MAGYAR POSTA ZRT., BUDAPEST. LETÖLTVE: (2014.03.21.)
[HTTP://WWW.POSTA.HU/STATIC/INTERNET/DOWNLOAD/MP_EVES_JELENTESE_2012.PDF](http://www.posta.hu/static/internet/download/MP_EVES_JELENTESE_2012.PDF)
- MANDELIK ÁGNES [2012]: A „3. POSTAI IRÁNYELV” ÁTÜLTETÉSE A HAZAI JOGRENDSZERBE. TERVEZETT IDŐÜTEMEZÉS. POSTA, XIV. ÉVF. 2012. 1. SZ. MÁRCIUS, PP. 4-6.
- MÁTYÁSI KOPPÁNY [2012]: A POSTAI LIBERALIZÁCIÓ EDDIGI TAPASZTALATAI. POSTA, XIV. ÉVF. 2012. 1. SZ. MÁRCIUS, PP. 17-23.
- MOTTA, M. [2007]: VERSENYPOLITIKA. ELMÉLET ÉS GYAKORLAT. GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL VERSENYKULTÚRA KÖZPONT, BUDAPEST.

- MOZSÁR FERENC [2002]: A KÖZSZOLGÁLTATÓ SZERVEZETEK MONOPOL-HELYZETE. MEGJELENT: HETESI E. (SZERK.): A KÖZSZOLGÁLTATÁSOK MARKETINGJE ÉS MENEDZSMENTJE. SZTE GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR KÖZLEMÉNYEI 2002. JATE PRESS, SZEGED, 33-49. o.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2011]: AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS METAMORFÓZISAI. MEGJELENT: VALENTIN PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ – NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2010. MTA KTI, BUDAPEST, 120–144. o.
- NAGY GÁBOR [2011]: GYORSPOSTA CÉGEK VÁRAKOZÁSAI. MEGJELENT: HVG 2011. NOVEMBER 19., 46 SZÁM. 65-66. o.
- NICK VAN DER LIJN - PATRICK DE BAS - GARRY CARTER - FREDERIK VAN DOORN - NICOLAI VAN GORP - HANS KOK - JUDITH MATHIJSEN – LARS MEINDERT - PETER VIS [2008]: FŐBB FEJLEMÉNYEK A POSTAI ÁGAZATBAN (2006–2008). LETÖLTVE: (2014.02.04.) [WWW.TPK.ORG.HU/RESOURCE.ASPX?RESOURCEID=APB_DOKU_POSTAI](http://www.tpk.org.hu/resource.aspx?resourceid=apb_doku_postai)
- OKHOLM, H. B. – WINIARCZYK, M. – MÖLLER, A. – KASTBERG NIELSEN, C. [2010]: MAIN DEVELOPMENTS IN THE POSTAL SECTOR (2008–2010). COPENHAGEN ECONOMICS, NOVEMBER 29. LETÖLTVE: (2014.02.23) [HTTP://EC.EUROPA.EU/INTERNAL_MARKET/POST/DOC/STUDIES/2010-MAIN-DEVELOPMENTS_EN.PDF](http://ec.europa.eu/internal_market/post/doc/studies/2010-main-developments_en.pdf).
- PÁPAI ZOLTÁN – LAKOS GERGELY – MICSKI JUDIT – TÓTH BENCE [2012]: A POSTAI EGYETEMES SZOLGÁLTATÁSI KÖTELEZETTSÉG TARTALMI MEGHATÁROZÁSÁNAK SZEMPONTJAI „IGÉNYBEVEVŐI HASZNÁLATI ÉS ELÉGEDETTSÉGI VIZSGÁLAT KÉSZÍTÉSE AZ EGYETEMES POSTAI SZOLGÁLTATÁSOKKAL KAPCSOLATOS TÁRSADALMI ELVÁRÁSOKRÓL”. NMHH POSTAFELÜGYELETI FŐOSZTÁLYA MEGBÍZÁSÁBÓL KÉSZÍTETTE: INFRAPONT KFT. 2012. AUGUSZTUS. LETÖLTVE: (2014.03.03) [HTTP://NMHH.HU/DOKUMENTUM/155182/POSTAI_EGYETEMES_IGENYEK_INFRAPONT_TANU_LMANY_2012.PDF](http://nmhh.hu/dokumentum/155182/postai_egyetemes_igenyek_infrapont_tanu_lmany_2012.pdf)
- PAUL, W.J. D. – ERIC, V. D. – PIERRE, L. [2005]: REGULATING ACCESS TO STIMULATE COMPETITION IN POSTAL MARKETS? TILBURG UNIVERSITY. LETÖLTVE: [HTTP://ARNO.UVT.NL/SHOW.CGI?FID=53836](http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=53836)
- POSTNL [2012]: EUROPEAN POSTAL MARKETS 2012 AN OVERVIEW. LETÖLTVE: (2014.02.04.) [HTTP://WWW.POSTNL.COM/IMAGES/POSTNL-OVERVIEW-EUROPEAN-POSTAL-MARKETS-2012_TCM216-598141.PDF](http://www.postnl.com/images/postnl-overview-european-postal-markets-2012_tcm216-598141.pdf)
- POSTNL [2013]: EUROPEAN POSTAL MARKETS 2013 AN OVERVIEW. LETÖLTVE: (2014.02.04.) [HTTP://WWW.POSTNL.COM/NL/IMAGES/20130726-POSTNL-OVERVIEW-EUROPEAN-POSTAL-MARKETS-2013_TCM217-673532.PDF](http://www.postnl.com/nl/images/20130726-postnl-overview-european-postal-markets-2013_tcm217-673532.pdf)
- PUSKÁS MARGIT [2012]: AZ EURÓPAI UNIÓ 3. POSTAI IRÁNYELVE ÁTÜLTETÉSÉNEK VÁRHATÓ HATÁSAI. POSTA, XIV. ÉVF. 2012. 1. SZ. MÁRCIUS, PP. 7.-13.
- SALLY, V. S. [1996]: POLICY ROUNDTABLES. THE ESSENTIAL FACILITIES CONCEPT. LETÖLTVE: [HTTP://WWW.OECD.ORG/COMPETITION/ABUSE/1920021.PDF](http://www.oecd.org/competition/abuse/1920021.pdf)

- STETTNER MIKLÓS JÁNOS [2010]: A NÉLKÜLÖZHETETLEN ESZKÖZÖK MEGÍTÉLÉSÉNEK BEMUTATÁSA EGY HELYI KÖZSZOLGÁLTATÁSI PIACON KERESZTÜL (PÉLDÁUL TELEPÜLÉSI SZILÁRD HULLADÉKKAL KAPCSOLATOS KÖZSZOLGÁLTATÁSON LERAKÓ/ÁRTALMATLANÍTÓ TELEP; VAGY TEMETKEZÉSI SZOLGÁLTATÁSOK – RAVATALOZÓ) BUDAPEST, 2010. LETÖLTVE: [HTTP://WWW.GVH.HU/DATA/CMS1000457/STETTNER%20MIKLOS.PDF](http://www.gvh.hu/data/cms1000457/Stettner%20Miklos.pdf)
- SUGÁR ANDRÁS [2004]: AZ ÁRSAPKA-SZABÁLYOZÁS ÉS AZ INDEXÁLÁS. STATISZTIKAI SZEMLE, 82. ÉVFOLYAM, 2004. 6–7. SZÁM
- SUGÁR ANDRÁS [2011]: A PIACSZABÁLYOZÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI ASPEKTUSAI A KÖZSZOLGÁLTATÓ SZEKTOROKBAN, ELSŐSORBAN AZ ENERGIASZEKTOR ÁRSZABÁLYOZÁSA PÉLDÁJÁN. PH. D ÉRTEKEZÉSÉHEZ, BUDAPEST.
- SZEBENY BOTOND–VARGA BÓTOS ANNA–SÜMEGI PÉTER [2007]: AZ EURÓPAI UNIÓ POSTAI SZABÁLYOZÁSA ÉS A POSTAI LIBERALIZÁCIÓ LEGÚJABB FEJLEMÉNYEI. POSTA, IX. ÉVF. 1. SZ. MÁRCIUS, PP. 15–30.
- SZIGETVÁRI TAMÁS: A POSTÁK LEHETSÉGES SZEREPE A DIGITÁLIS KORMÁNYZÁS MEGVALÓSÍTÁSÁBAN. MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET, BUDAPEST, MŰHELYTANULMÁNYOK, 83. SZ. 2009. LETÖLTVE: (2014.01.13.) [HTTP://WWW.VKI.HU/MT/MH-83.PDF](http://www.vki.hu/MT/MH-83.pdf).
- TORSTEN, B. [2007]: LIBERALISATION, PRIVATISATION AND REGULATION OF POSTAL SERVICES IN EUROPE – FIRST INTERNATIONAL EXPERIENCES IN THE RUN-UP TO NEW EUROPEAN REGULATIONS. LETÖLTVE: (2014. 02.03.) [HTTP://WWW.BOECKLER.DE/PDF/WSI_PJ_PIQ_POST_EUROPE.PDF](http://www.boeckler.de/pdf/wsi_pj_pi_q_post_europe.pdf)
- TÓTH ANDRÁS [2008]: AZ ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉS ÉS MÉDIA GAZDASÁGI SZABÁLYOZÁSÁNAK ALAPJAI ÉS VERSENYJOGI VONATKOZÁSAI. BUDAPEST
- URBÁN PÉTER [2009]: VERSENYSZABÁLYOK ALKALMAZÁSA A POSTAI ÁGAZATBAN. IUSTUM AEQUUM SALUTARE, 5. ÉVF. 3. SZ. 2009. 231–256. P., LETÖLTVE: (2014.02.23) [HTTP://WWW.JAK.PPKE.HU/HIR/IAS/20093SZ/11.PDF](http://www.jak.ppke.hu/hir/ias/20093sz/11.pdf).
- VALENTINY PÁL – KISS KÁROLY MIKLÓS [2009]: A NÉLKÜLÖZHETETLEN ESZKÖZÖK ÉRTELMEZÉSE ÉS A POSTAI SZOLGÁLTATÁSOK KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, LVI. ÉVF., 2009. NOVEMBER (1001–1024. O.) LETÖLTVE: [HTTP://EPA.OSZK.HU/00000/00017/00164/PDF/2_VALENTINY-KISS.PDF](http://epa.oszk.hu/00000/00017/00164/pdf/2_valentiny-kiss.pdf)
- VALENTINY PÁL [2004]: ÁRPRÉS ÉS FELFALÓ ÁRAZÁS. KÖZGAZDASÁGI ELMÉLET, BÍRÓI, SZABÁLYOZÓI GYAKORLAT. KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, 51. ÉVF. 1. SZ. 24–45. O. LETÖLTVE: [HTTP://WWW.EPA.OSZK.HU/00000/00017/00100/PDF/2VALENTINY.PDF](http://www.epa.oszk.hu/00000/00017/00100/pdf/2valentiny.pdf)
- VALENTINY PÁL [2008]: A HÁLÓZATOS KÖZSZOLGÁLTATÁSOK SZABÁLYOZÁSI REFORMJÁRÓL. MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2007. MTA KTI, BUDAPEST, 231–251. O.
- VALENTINY PÁL [2009]: A LIBERALIZÁLÓDÁS FOKA. MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2008. MTA KTI, BUDAPEST, 248–264. O.

VALENTINY PÁL [2010]: PIACNYITÁS A MAGYAR HÁLÓZATOS SZOLGÁLTATÁSOKNÁL OECD-ADATOK TÜKRÉBEN. MEGJELENT: VALENTINY PÁL–KISS FERENC LÁSZLÓ – NAGY CSONGOR ISTVÁN (SZERK.): VERSENY ÉS SZABÁLYOZÁS 2009. MTA KTI, BUDAPEST, 257–269. o.

WALLER, S. W. [2008]: AREEDA, EPITHETS, AND ESSENTIAL FACILITIES. WISCONSIN LAW REVIEW, NO. 2. 359–385. o. LETÖLTVE:
[HTTP://HEINONLINE.ORG/HOL/PAGE?HANDLE=HEIN.JOURNALS/WLR2008&DIV=21&SENT=1&COLLECTION=JOURNALS#371](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/wlr2008&div=21&sent=1&collection=journals#371)